

Prava i rad u novinarstvu

Izgradnja
snažnijih
sindikata u
Europi

Nijedan dio ove publikacije ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez pismenog odobrenja izdavača i autora.

Sadržaj ove publikacije zaštićen je autorskim pravom i pravo na korištenje sadržaja uživaju autori i izdavač.

Autori: Hélène Brédart, Mike Holderness
Urednice: Yuk Lan Wong, Renate Schroeder
s engleskog preveo : Luka Rinčić
Grafička dizajnerica: Laurence Dierickx
Izdavač: Europska federacija novinara

© Europska federacija novinara
International Press Centre,
Residence Palace
155 Rue de la Loi,
1040 Brussels, Belgium
© Naslovna ilustracija: Vlada Young/Shutterstock

Ova publikacija proizvedena je uz financijsku podršku Europske komisije dodjelom bespovratnih sredstava od strane Glavne uprave za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključenost. Sadržaj ove publikacije ne odražava službeno stajalište Europske unije. Odgovornost za informacije i poglede iskazane u ovoj publikaciji leži isključivo na autorima i izdavaču.

Proteklih godina, uslijed pojave novih tehnologija, medijska industrija prošla je kroz drastične promjene u načinu na koji su vijesti stvarane i konzumirane, kao i kroz strukturalne promjene uzrokovane ekonomskom krizom. Pojava online novinara, novinara s društvenih medija, multimedijalnih novinara, novinara poduzetnika i mnogih drugih oblika bavljenja novinarstvom nije samo dovela u pitanje tradicionalnu percepciju novinarske struke, već je dovela i do potražnje za radom, novim vještinama, treninzima i zaštitom novinarskih profesionalnih prava.

No, jedna je stvar ostala ista – **prava i rad u novinarstvu idu ruku pod ruku; bez pristojne plaće i jednakih prava za novinare, ne može se jamčiti kvaliteta u novinarstvu.** Novinarske organizacije igraju ključnu ulogu u zaštiti prava novinara i pružaju im alate kako bi bili dorasli izazovu mijenjajućeg tržišta rada.

Novinarske organizacije i same prolaze kroz promjene kako bi iznova definirale svoje obveze i strategije u cilju suočavanja s novim izazovima. Ovaj priručnik rezultat je dvogodišnjeg projekta, *Prava i rad u novinarstvu – izgradnja snažnijih sindikata*, koji je pokrenula Europska federacija novinara (EFJ) kako bi adresirala navedene izazove. Priručnik sadrži primjere članica EFJ-a, uključujući:

- strategije regrutiranja i organiziranja u svrhu dopiranja do mladih i drugih tipova novinara;
- razvoj novih usluga i prilika za stručna usavršavanja kako bi se zadovoljile potrebe različitih članova;
- daljnju zaštitu radničkih prava novinara putem kolektivnog pregovaranja i inovativnih kampanja;
- zagovaranje zaštite profesionalnih i socijalnih prava svih novinara, a posebno slobodnih novinara i prekarnih radnika, kroz nacionalno i europsko zakonodavstvo;
- lobiranje za snažnu zaštitu autorskih prava novinara i pravedne ugovore.

Nadamo se da će ova brošura potaknuti daljnje razmjene dobre prakse među EFJ članicama i pružiti im alate i ideje za poduzimanje daljnjih aktivnosti.

Željeli bismo zahvaliti svim EFJ članicama koje su doprinijele izradi ove brošure. Također sa zahvalnošću ističemo financijsku potporu Europske komisije (Glavne uprave za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključenost) ovome projektu.

Mogens Blicher Bjerregård, predsjednik
Europska federacija novinara

	Uvod	3
	1. poglavje Organizirajmo se, uložimo u mlade i usluge.....	5
	2. poglavje Radnička prava za novinare.....	23
	3. poglavje Kolektivno pregovaranje za sve.....	34
	4. poglavje Pravedni ugovori za kvalitetno novinarstvo.....	51

1. POGLAVLJE

**Organizirajmo se,
uložimo u mlade i usluge**

Koje strategije sindikati i udruženja koriste kako bi povećali i zadržali svoje članstvo? Kako sindikati i udruženja prilagođavaju strategije regrutacije mijenjajućem medijskom tržištu rada i ostaju relevantnima?

Ovo su ključna pitanja koja se tiču budućnosti novinarskih organizacija, a bila su adresirana na radionici EFJ-a pod nazivom „*Organizirajmo se, uložimo u mlade i usluge*”, koju je u svibnju 2015. godine u Kopenhagenu pohodilo tridesetero čelnika sindikata i djelatnika zaduženih za regrutaciju. Stoga je cilj ovog poglavlja dati pregled strategija regrutacije članica EFJ-a. Pregled je zasnovan na rezultatima ankete koju je EFJ proveo u svibnju 2015. godine kako bi prikupio najbolje prakse svojih članica s područja regrutiranja. Analiza iz ovog poglavlja zasnovana je na tim odgovorima i iskustvima koja su podijelili sudionici radionice.

Anketa i diskusija s kopenhavske radionice otkrili su da, iako je pitanje regrutacije tema od rastućeg interesa među EFJ članicama, regrutacija mladih članova još nije prioritet. Određeni broj novinarskih organizacija i dalje drži svoja vrata zatvorenim za studente i pripravnike. Samo neke od njih nude usluge prilagođene svojim mladim članovima. Ipak, ostvaren je pomak u određivanju kriterija za članstvo, s namjerom da se ono proširi. Većina profesionalnih udruženja i sindikata mijenja svoje kriterije za članstvo kako bi prihvatili novinare koji se bave novim oblicima novinarstva.

40 organizacija iz 32 države odgovorilo je na online upitnik. Stupanj odaziva na upitnik iznosio je 56,3%. Odgovore su dostavili pojedinačni članovi sindikata koji predstavljaju svoje organizacije. Među njima, 42,5% su žene. Istraživanje karakterizira ujednačena regionalna zastupljenost kojom su pokrivena sve europske podregije.

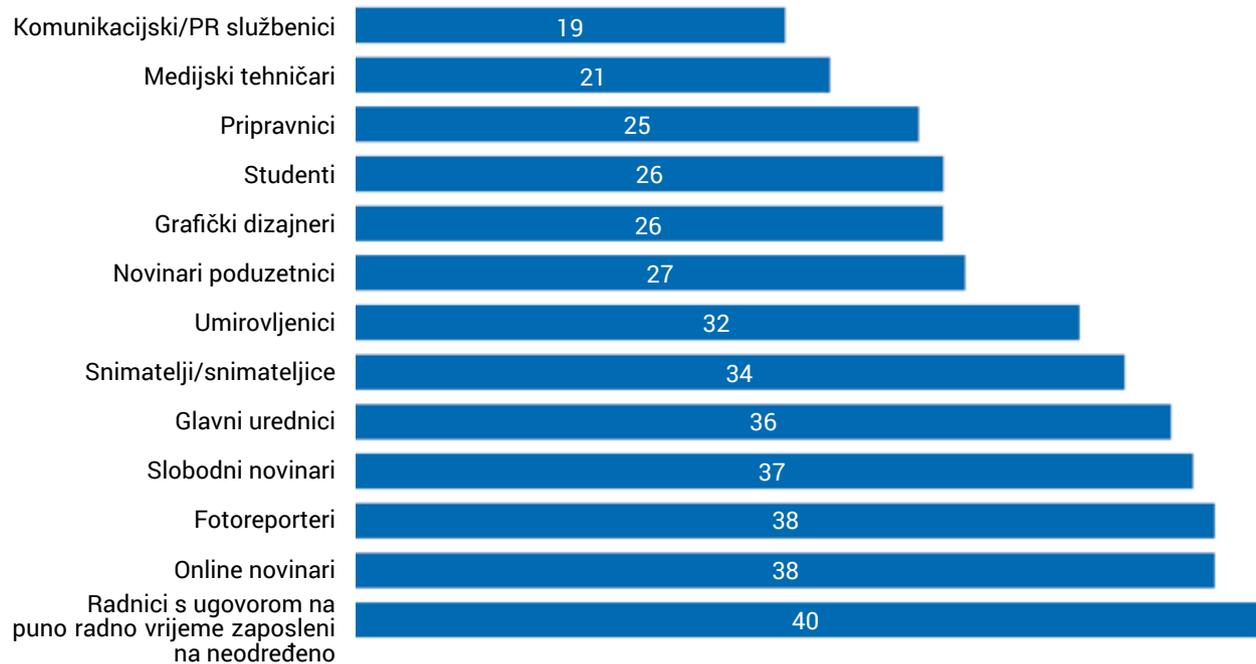
S obzirom na ograničeni broj i širinu prikupljenih odgovora, za istraživanje se ne može tvrditi da predstavlja sve EFJ članice. Također, treba napomenuti da je primijećen određen broj nedosljednosti, koje su potom ispravljene koliko je to god bilo moguće. Do njih je došlo prvenstveno zbog manjka preciznosti u samom upitniku te problema u prevođenju s jezika na jezik.

Kriteriji za članstvo: tko se može pridružiti novinarskoj organizaciji?

Mora se naglasiti da, među svim članicama EFJ-a, svaka organizacija ima vlastitu organizacijsku tradiciju, strukturu, pravne okolnosti i statute po kojima se razlikuje od drugih. Ipak, one i dijele neke značajne kriterije za određivanje članstva.

Ispod su neki zajednički trendovi:

Kriteriji za članstvo (40 ispitanika)

- Većina sindikata i profesionalnih udruženja koja su sudjelovala u anketi uzela je u obzir mijenjajuće medijsko okruženje: otvorila je svoja vrata **online novinarima (95%)** i **novinarima poduzetnicima (70%)**.
- EFJ članice regrutiraju raznolike tipove članova koji se bave aktivnostima vezanim uz medije, uključujući **fotoreportere (98%), glavne urednike (90%), snimatelje/snimateljice (85%), medijske tehničare (52,5%)** i/ili **radnike koji nisu s područja novinarstva: komunikacijske službenike i službenike za odnose s javnošću (47,5%)**. Što se ovih zadnje navedenih tiče, mora se naglasiti da su neke druge članice posebno napomenule da sektor komunikacija smatraju nespojivim s novinarstvom (SNJ, Francuska). Ponekad raspon članstva nije pokazatelj politike otvorenosti: Belarus Association of Journalists (BAJ) prihvaća širok raspon radnika (slobodnih novinara, online novinara, novinara poduzetnika, medijskih tehničara itd.), no svi oni moraju biti preporučeni od strane barem dva člana.
- Neke novinarske organizacije zahtijevaju da je novinarstvo glavno zanimanje njihovih članova. Pritom upotrebljavaju različite pokazatelje kako bi odredile tko može biti članom, poput postotka prihoda zarađenog od novinarstva, minimalnog broja publikacija ili dužine zaposlenja potencijalnog člana. Ove organizacije ne ograničavaju nužno svoje članstvo samo na novinare.

- Nekoliko profesionalnih udruženja i sindikata izričito je napomenulo da su ekonomska kriza i pogoršavajuće medijsko okruženje negativno utjecali na njihovo članstvo. Ovo dovodi do jednog značajnog problema s kojim se susreću novinarske organizacije – novinari suočeni s gubitkom poslova i nesigurnim radnim uvjetima ne mogu si priuštiti plaćanje članarina, što rezultira smanjenjem članstva (za usporedbu pogledajte niže navedene razloge zbog kojih članovi napuštaju svoje sindikate i profesionalna udruženja).
- **Buduće strategije:** tek nešto više od polovine organizacija koje su odgovorile na upitnik (55%) ima u planu promijeniti svoje kriterije za članstvo, s ciljem povećanja broja određenih članova. Ove kategorije uključuju slobodne novinare, online novinare, novinare poduzetnike, kao i studente novinarstva i pripravnike.

Zaposleni i nezaposleni: pristup glasačkim pravima i uslugama

Sve EFJ članice obuhvaćaju novinare u stalnom radnom odnosu; oni imaju glasačka prava i mogu biti birani na svim sindikalnim izborima¹. Također se mogu koristiti svim uslugama koje pružaju njihovi sindikati. No, postoje i druge kategorije članstva koje uživaju različiti stupanj prava i usluga.

Slobodni novinari su naširoko prihvaćeni u većini anketom obuhvaćenih organizacija, osim u sljedećim: Journalists' Union of Macedonia and Thrace Daily Newspapers (ESIEMTH) zbog sindikalne politike određene statutom, National Union of Journalists of Ukraine (NUJU) zbog sindikalnih pravila te Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) budući da turski zakon onemogućava slobodnim novinarima pridruživanje sindikatu. Slobodni novinari naširoko uživaju ista prava kao novinari u stalnom random odnosu².

Među nezaposlenima, najpopularnija kategorija članova su umirovljenici (32 organizacije imaju ovu kategoriju). Većina njih ima jednaka glasačka prava kao zaposleni (osim u 6 organizacija³) i mogu koristiti sve usluge (u 75% slučajeva).

Studenti i pripravnici druga su najpopularnija kategorija članova među nezaposlenima. Većina organizacija čiji su članovi studenti također prihvaća i pripravnike. Međutim, ima i iznimaka: Syndicat National des Journalistes (SNJ) iz Francuske te Journalist's Union of Azerbaijan (JuHI) iz Azerbajdžana za članove prihvaćaju studente, no ne i pripravnike, dok Sindicato Dos Journalistas (SDJ) iz Portugala ne prihvaća studente, no prihvaća pripravnike. Samo

¹ Učestalost i opseg glasačkih prava varira među istraženim organizacijama koje su sudjelovale u anketi. Samo je makedonski SSNM istaknuo da su njihova glasačka prava ograničena na njihov specifičan ogranak.

² JuHi iz Azerbajdžana ističe da slobodnim novinarima ne omogućava glasačka prava. U Hrvatskoj (SNH), ova su prava ograničena samo na njihov specifičan ogranak. Dvije organizacije (EAJ iz Estonije i BI s Islanda) ograničavaju njihov pristup samo na usluge. Mora se istaknuti da tri organizacije nisu odgovorile na ovo pitanje.

³ Belgijski AJP, SNH u Hrvatskoj, finski SJ, francuski SNJ CGT, Russian Union of Journalists te Swedish Union of Journalists ne dozvoljavaju im da budu birani na izborima.

polovina ovih organizacija daje glasačka prava i prava da budu birani studentima (12) i pripravnicima (14). Pet organizacija ograničava ova prava na njihove specifične ogranke. Studenti i pripravnici mogu koristiti sve usluge (otprilike 75%)⁴.

- Radnici preko agencija za privremeno zapošljavanje (koji neredovito obavljaju novinarske djelatnosti) i tražitelji azila nisu uključeni u grafički prikaz zbog nižeg broja odgovora na ova pitanja (konkretno, odgovorilo je 29, odnosno 32 ispitanika po navedenim kategorijama). Među organizacijama koje jesu odgovorile, **radnici preko agencija za privremeno zapošljavanje ne primaju se u 75% slučajeva, a tražitelji azila u 70% slučajeva.**

GDJE SU MLADI U NOVINARSKIM ORGANIZACIJAMA?

Dobna piramida

Dok neke organizacije (Association of Professional Journalists of Albania, Journalists' Trade Union of Azerbaijan, Journalists Union of Turkey) navode vrlo visok udio mladih članova (70%, 60%, odnosno 51% po nabrojanim organizacijama), kod drugih je taj postotak vrlo nizak. Na primjer, Estonian Association of Journalists ima samo 3% članova koji imaju 35 ili manje godina (82% ih je starije od 55 godina). Portuguese Union of Journalists ima ih svega 5%, a Hrvatsko novinarsko društvo 6%.

Ukoliko se uspoređuje broj članova starosti 35 ili manje godina s brojem članova starijih od 55, ispostavlja se da blaga većina organizacija (24 ili 65% organizacija koje su odgovorile na upitnik) uključuje veći broj članova starijih od 55 godina.

Mladi u tijelima odlučivanja

15 organizacija koje su odgovorile na upitnik ima manje od 10% mladih predstavnika u svom odboru. Među njima, 8 organizacija nema niti jednog mladog predstavnika. Stoga nije iznenađujuće što se čini da ove organizacije provode "politiku zatvorenih vrata" prema studentima i pripravnicima: svega dvije im daju puna glasačka prava.

Unatoč tomu, postoje i pozitivni slučajevi. Journalists Union of Turkey i Cyprus Press Workers Union imaju najviši stupanj mladih članova u svojim odborima (83%, odnosno 66%), no niti jedna od ovih organizacija nema za članove studente i pripravnike.

© Anne Pedersen / DJ

⁴ Riječ je o istom broju i postotku za studente i pripravnike.

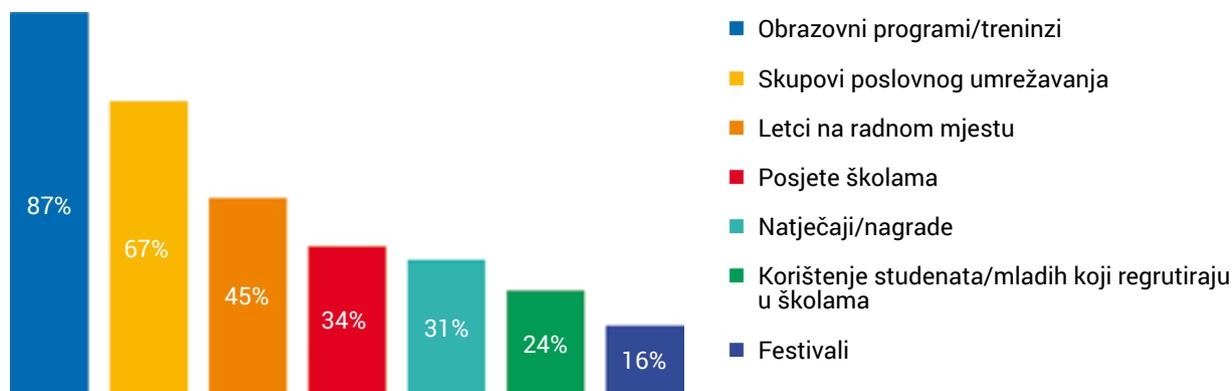
Gotovo četvrtina (24%) organizacija koje su odgovorile na upitnik osnovala je posebno vijeće ili komisiju za mlade novinare⁵.

Strategije regrutiranja

I dok mnoge novinarske organizacije smatraju da je regrutiranje važno, mali je broj onih koje su razvile sveobuhvatnu strategiju regrutiranja (angažiranje djelatnika zaduženih za regrutaciju, mladi koji regrutiraju u školama, ciljanje specifičnih članova, stvaranje atraktivnih usluga za mlade). Većina organizacija provela je neki oblik regrutacijskih aktivnosti, druge (svega četiri organizacije⁶) jednostavno ne rade ništa po tom pitanju (ponajviše iz ekonomskih razloga), dok su preostale organizacije u razvojnoj fazi ponovnog osmišljavanja svojih strategija i razvijanja usluga.

Četvrtina organizacija koje su sudjelovale u upitniku ima predviđenu poziciju odgovornu za regrutaciju, bilo plaćenu ili volontersku. Pet organizacija zapošljava djelatnika zaduženog za regrutaciju, a šest radi s djelatnikom zaduženim za regrutaciju i/ili službenikom za marketing na volonterskoj osnovi⁷. Nekolicina ispitanih organizacija (posebice NUJ – UK i Irska, DJV – Njemačka, RUJ – Rusija) je navela da je ova zadaća podijeljena među članovima njihovih odbora.

Regrutacijske aktivnosti (38 ispitanika)

⁵ Bugarska (Union of Bulgarian Journalists), Hrvatska (SNH), Danska (DJ), Finska (SJ), Njemačka (DJV), Nizozemska (NVJ), Norveška (NUJ), Rusija (RUJ), Španjolska (Ccoo). Mora se napomenuti da dvije organizacije nisu odgovorile na ovo pitanje.

⁶ Union of Bulgarian Journalists, Cyprus Journalist Union, Estonian Association of Journalists i Polish Journalists Association navode da ne provode regrutacijske aktivnosti.

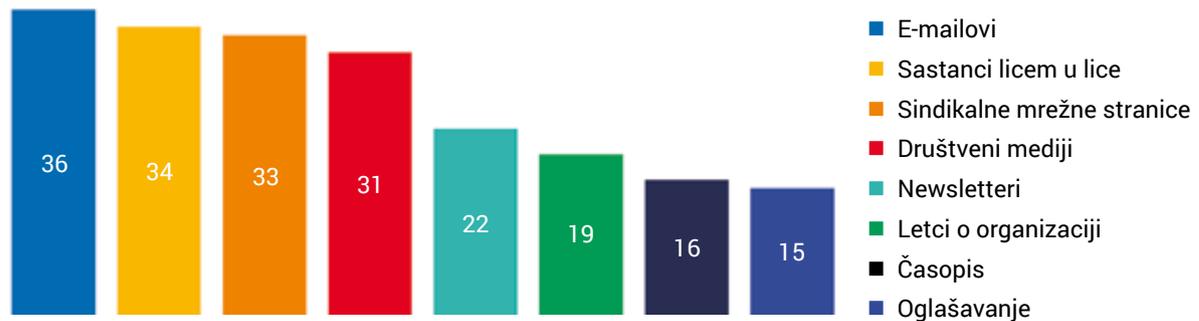
⁷ Danski DJ, makedonski SSNM, švedski SJF i dvije španjolske organizacije (FeSP, FAPE) istaknule su da zapošljavaju djelatnika zaduženog za regrutaciju. Hrvatsko novinarsko društvo, ciparski Press Workers Union, makedonski AJM i španjolski FAPE rade s neplaćenim djelatnikom zaduženim za regrutiranje. JuHi (Azerbajdžan) i AJM (Makedonija) rade s neplaćenim službenikom za marketing.

Najučestalija aktivnost koju organiziraju sindikati i profesionalna udruženja iz ove ankete su obrazovni programi. Ovi treninzi mogu biti usmjereni na različite teme: novinarske vještine (50%), digitalne vještine (40%), multimedijalne vještine (40%), poduzetničke vještine (25%), coaching (25%), nošenje sa stresom (30%) itd.

Komunikacijski alati

- Sve organizacije koje su odgovorile na upitnik koriste e-maileve kako bi komunicirale sa svojim članovima (dvije organizacije nisu odgovorile na ovo pitanje).
- Sastanci licem u lice drugi su kanal koji se upotrebljava kada je riječ o regrutiranju.
- Malo manje od polovine članica koje su ispunile upitnik ima svoje sindikalne časopise.

Broj organizacija

Glavni razlozi zbog kojih članovi pristupaju sindikatu (38 odgovora članica):

- 1) Dobivanje novinarske iskaznice (31)
- 2) Potreba za pravnim savjetovanjem (31)
- 3) Zaštita radničkih prava (30)
- 4) Solidarnost (30)
- 5) Preporuka postojećih članova sindikata (28)
- 6) Korist od kolektivnog pregovaranja (21)
- 7) Skupovi poslovnog umrežavanja (16)
- 8) Sindikalne povlastice (16)
- 9) Profesionalni razvoj (15)

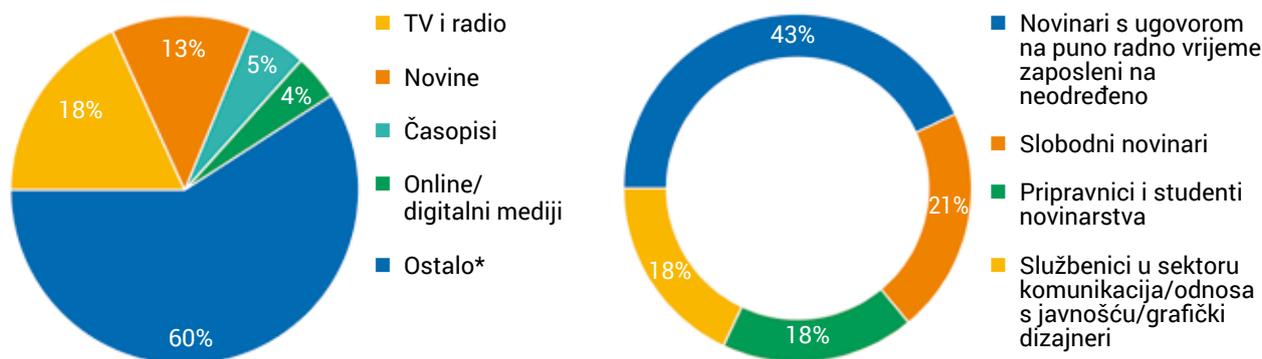
Glavni razlozi zbog kojih članovi napuštaju sindikat (38 odgovora članica):

- 1) Promjena posla ili sektora (29)
- 2) Umirovljenje (20)
- 3) Dobivanje otkaza (19)
- 4) Politički razlog (13)
- 5) Nedovoljna vrijednost (12)
- 6) Preskupo im je (11)
- 7) Putovanje u inozemstvo (11)
- 8) Nezadovoljstvo (9)
- 9) Pristupanje drugom sindikatu (5)

DANSKA

Danish Union of Journalists (DJ) zastupa 17.600 novinara i medijskih djelatnika. Organizacija okuplja široki raspon članova: *zaposlene na neodređeno, slobodne novinare, fotoreportere, grafičke dizajnere, medijske tehničare, snimatelje/snimateljice, službenike u sektoru komunikacija i odnosa s javnošću, pripravnike, studente novinarstva i umirovljenike.*

Tipovi članstva u DJ-u po sektorima i vrsti zaposlenja

Jedna petina (18%) članova DJ-a radi u radiodifuzijskom sektoru, a isti broj radi u tiskanim medijima (13% za novine, 5% za časopise). Svega 4% radi isključivo u sektoru digitalnih medija. Međutim, važno je napomenuti da oni koji rade za tiskane medije također rade i za digitalne medije budući da brojni tiskani mediji u Danskoj proizvode i svoje digitalne verzije. Otprilike 50% novinara zaposlenih na puno radno vrijeme koji rade u sektoru tiskanih medija također radi i za digitalne medije.

Raznolikošću članstva pojašnjava se zašto je 60% članova DJ-a navedeno pod kategorijom „ostalo” u grafikonu (iznad). Ova kategorija također uključuje novinare koji rade u nekoliko medija ili kombinaciji medija.

Većina članova DJ-a (43%) zaposlena je na neodređeno na puno radno vrijeme, 21% ih radi kao slobodni novinari, 18% kao profesionalci u sektoru komunikacija ili odnosa s javnošću, a 18% su studenti novinarstva. Ovaj zadnji navedeni udio očituje se u visokoj razini mladih članova u organizaciji: 6.000 (35%) članova ima 35 ili manje godina, dok je 4.000 (23%) članova starije od 50 godina.

Glasačka prava

DJ provodi otvorenu politiku kada je riječ o pravima njegovih članova: svi članovi, uključujući slobodne novinare, studente, pripravnike, novinare - tražitelje azila, počasne i umirovljene članove, imaju jednaka prava. Svi se oni mogu kandidirati na izborima, kao i glasovati. Imaju puni pristup uslugama i mogu biti obuhvaćeni kolektivnim ugovorima.

Rukovodstvo

Izvršni odbor DJ-a sastoji se od petnaest članova. Među njima, četvero ih ima 35 ili manje godina, a jedan je odgovoran za regrutiranje članova. Osnovan je poseban Odbor za mlade kako bi mladima pružao usluge. 6 lokalnih organizacija je uspostavljeno u školama i na sveučilištima kako bi regrutirali studente novinarstva i komunikologije.

Regrutacijske aktivnosti i komunikacijski alati

DJ je organizirao skupove poslovnog umrežavanja, natječaje/nagrade, posjete školama i obrazovne programe/ treninge kako bi dopro do novih, pogotovo mladih, članova. Djelatnik zadužen za regrutaciju usmjeren je i na regrutiranje studenata. Razni alati, poput mrežnih stranica sindikata, društvenih medija, newslettera, letaka o organizaciji, susreta licem u lice i e-mailova, upotrebljavaju se u svrhu komunikacije s članovima i potencijalnim članovima.

Osim regrutacijskih aktivnosti, DJ također provodi anketu o zadovoljstvu članova kako bi dobio uvid u razloge zbog kojih članovi pristupaju sindikatu, odnosno zašto ga napuštaju.

Glavni razlozi zbog kojih članovi pristupaju sindikatu:

1. Preporuka postojećih članova sindikata
2. Dobivanje novinarske iskaznice
3. Pristup uslugama za profesionalni razvoj
4. Potreba za pravnim savjetovanjem
5. Mogućnosti poslovnog umrežavanja

Glavni razlozi zbog kojih članovi napuštaju sindikat:

1. Preskupo im je
2. Pripadanje drugom sindikatu
3. Promjena posla/sektora

Regrutacijska strategija DJ-a

„Čak i ako je vaša organizacija izgradila snažnu jezgru odanih članova, novi i mlađi članovi osiguravaju vašu održivost.” **Kako pronaći nove članove na ekonomičan i vremenski učinkovit način?** U rujnu 2014. godine, DJ je odlučio nanovo osmisliti svoju strategiju regrutiranja, ciljajući na mlade članove. Nakon samo jedne godine, nova se strategija isplatila: prosječna dob se značajno snizila, a ukupno članstvo se povećalo.

Njihovu **strategiju u 9 koraka** opisuje **Louise Theil**, DJ-eva menadžerica za regrutaciju i voditeljica tima:

1) Definirajte vaš izazov – Kao prvo, mora se dokučiti zašto trebamo više članova i koja je njihova vrijednost za sindikat. Proučavamo naše članstvo i identificiramo specifične ciljne skupine.

2) Primijenite vašu strategiju regrutiranja na političkom i upravljačkom nivou – Procijenili smo potrebne resurse u ljudstvu, vremenu, novcu i pažnji. Odlučili smo na puno radno vrijeme zaposliti djelatnika za regrutaciju.

3) Idite tamo gdje su potencijalni članovi – Odlučili smo podijeliti godinu: prvi semestar je posvećen regrutiranju studenata, a drugi regrutiranju profesionalaca. **Stvorili smo uporišta u ciljanim okolinama angažiranjem agenata na radnim mjestima i zapošljavanjem studenata.** Pripremili smo i prilagodili promotivne poklone. Na primjer, torbe za prijenosna računala za studente. Ukoliko angažirate djelatnike za regrutiranje, pobrinite se da im prenesete **vještine i date promotivne materijale.** Članovi moraju znati djelatnike i djelatnici moraju znati članove.

4) Istražite tržište i vašu konkurenciju – Pitali smo se: što to mi imamo, a da oni (konkurencija) nemaju? I što oni imaju, a da mi nemamo?

5) Pitajte članove – Istražili smo potrebe mladih članova iz naše baze podataka kako bismo privukli druge članove. Studentima nudimo jeftino osiguranje doma; svake godine organiziramo 40 besplatnih događanja (samo uz savjetovanja i doprinos profesionalaca) i naš veliki Media Festival. Naš sindikat daje **demokratska (jednaka glasačka prava za sindikalne izbore) prava** studentima novinarstva. Između naših 15 izabranih čelnika, 4 su mlađa od 35 godina. Također smo osnovali Odbor za mlade i 6 lokalnih studentskih organizacija. Naše je iskustvo pokazalo da je najlakši put za doprijeti do mladih novinara imati mlade članove u upravnom odboru.

6) Identificirajte izazove i suočite se s njima – „Prošli smo kroz **mjesto zločina**“: analizirali smo protok u organizaciju i iz organizacije kako bismo pronašli i ustanovili metode komunikacije s članovima i koordinirali se s njima. **Učinite pristupanje sindikatu jednostavnim, izbjegavajte duge administrativne procedure i koristite promotivne pakete za regrutiranje!**

Rezultati danske strategije regrutiranja:

- Prosječna dob članova spuštena za 5 do 8 godina
- Porast broja članova za 3% (17.600 članova)

Kako?

- Vodič za regrutaciju u 9 koraka

PROLAZAK KROZ MJESTO ZLOČINA

Susresti predstavnika u školi => Primiti poklon-paket => Ispuniti kontaktni obrazac (možda) => Poslati SMS (možda) => Nazvati sindikat (možda) => Primiti standardni e-mail => Ispuniti obrazac za pristupanje sindikatu (možda) => Primiti pismo dobrodošlice => Postati član sindikata

7) Prikupljajte povratne informacije – Sustavno prikupljamo informacije o tome zašto ljudi pristupaju sindikatu ili ga napuštaju. Ovo nam je pomoglo da prilagođavamo naše buduće strategije.

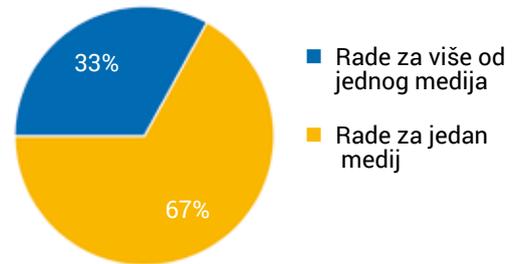
8) Učinite regrutiranje javnim dobrom – Svatko u sindikatu može dati svoj doprinos. Uključili smo sve razine organizacije u razmišljanje i djelovanje po pitanju regrutiranja. Pozvali smo ih da iznesu svoje ideje i delegiramo im zadatke. Nemojte zaboraviti: postojeći članovi su postojeći resursi.

9) Samoprocjena – U čemu smo uspjeli ili podbacili? Analizirajte vaše rezultate i **vratite se na 1. korak**.

MAKEDONIJA

Udruženje novinara Makedonije (AJM) zastupa 360 novinara i medijskih radnika.

AJM prihvaća stalno zaposlene i slobodne novinare, online novinare i novinare s društvenih medija, snimatelje/ snimateljice, glavne urednike, pripravnike, studente novinarstva i umirovljenike.

Glasačka prava

Zaposleni novinari, slobodni novinari, umirovljenici, počasnici i privremeni članovi mogu se kandidirati na izborima i glasovati. Pripravnici i studenti novinarstva još nemaju ova prava, no u potpunosti mogu koristiti usluge koje se pružaju članovima. Nitko od njih ne može biti obuhvaćen kolektivnim ugovorima.

Rukovodstvo

Izvršni odbor AJM-a broji 35 članova. Među njima, 10 ih ima 35 ili manje godina. 2 volontera, 1 djelatnik za regrutiranje i 1 službenik za marketing zaduženi su za članstvo organizacije i strategiju regrutiranja.

Razlozi zbog kojih članovi pristupaju udruženju:

1. Besplatno parničenje
2. Pravno savjetovanje
3. Preporuka postojećih članova udruženja
4. Dobivanje novinarske iskaznice
5. Pristup uslugama za profesionalni razvoj

Razlozi zbog kojih članovi napuštaju udruženje:

1. Nezadovoljstvo sa sindikalnim uslugama
2. Pristupanje drugom sindikatu/udruženju
3. Promjena posla/sektora
4. Putovanje u inozemstvo
5. Politički razlog

Regrutacijske aktivnosti i komunikacijski alati

AJM je organizirao skupove profesionalnog umrežavanja, natječaje/nagrade, posjete školama i obrazovne programe/treninge kako bi dopro do novih članova. Također koristi studente/mlade koji regrutiraju u školama. Njihovi glavni komunikacijski alati su njihove mrežne stranice, društveni mediji, newsletteri, letci o organizaciji, susreti licem u lice i e-mailovi.

**Porast broja članova od 20% u 3 mjeseca
Kako? Bolje usluge = bolja regrutacija**

Regrutacijska strategija AJM-a

„Unapređenje usluga ne samo da potiče angažman članova, već može privući i nove članove.” 2014. godine, AJM je za svoje članove ispregovorio besplatan parking u glavnom gradu Skoplju. Samo tri mjeseca poslije, ostvarili su porast broja članova od 20%, velikim dijelom upravo zbog ove povlastice, istaknuo je Dragan Sekulovski, izvršni direktor AJM-a.

Odakle tako velik interes?

Riječ je o pristupu odozdo prema gore. Ova je ideja potekla od naših članova. U Skoplju, mnogi građani koriste svoja osobna vozila zbog loše uređenog sustava javnog prijevoza. Parkirališta su izazov, tim veći za one koji su zbog posla stalno u pokretu. Naši su se članovi potužili na poteškoće koje su imali u pronalaženju parkirnih mjesta i na plaćanje parkinga. Na primjer, televizijske ekipe dnevno pokrivaju na desetke konferencija za medije i moraju podmiriti troškove parkinga iz svojih osobnih prihoda.

Kako ste ispregovarali ovu povlasticu?

Podnijeli smo pisani zahtjev javnom poduzeću „Parkinzi Općine Centar”. Predstavili smo naše argumente njihovom direktoru te Vijeću Općine Centar. Mjesec dana kasnije, Vijeće je odobrilo naš zahtjev. Postigli smo ovaj sporazum nakon lokalnih izbora, na kojima je pobjedu odnijela opozicija. To nam ostavlja dojam da je ovdje također bila riječ i o političkoj strategiji.

Koji je točno bio dogovor?

Ova odluka omogućava našim članovima do dva sata besplatnog parkinga na svim parkiralištima i u garažama pod nadležnosti ovog javnog tijela.

Koliko to košta?

Udruženje ne košta ništa. Članovi samo moraju platiti 5 eura javnom poduzeću za izradu svojih plastičnih identifikacijskih iskaznica.

Da li se je povećala vaša članarina?

Ne. Prema našem akcijskom planu, prije nego što to razmotrimo, moramo osigurati 20 novih pogodnosti za naše članove, poput privatne zdravstvene zaštite ili besplatnog parkiranja u drugim općinama. Tada ćemo provesti anketu kako bismo odredili koliko možemo povisiti članarinu.

Koje su druge usluge najprivlačnije novim članovima?

Besplatno pravno savjetovanje i podrška u parnicama druga su najpopularnija usluga. Također nudimo različite popuste u raznim tvrtkama, što privlači nove članove.

MAKEDONIJA

Sindikata makedonskih novinara i medijskih djelatnika (SSNM) zastupa 350 novinara i medijskih djelatnika. Organizacija okuplja vrlo raznolike članove: *novinare zaposlene na neodređeno, slobodne novinare, online novinare, novinare poduzetnike, novinare s društvenih medija, glavne urednike, fotoreportere, grafičke dizajnere, medijske tehničare, snimatelje/snimateljice, pripravnike, studente novinarstva i umirovljenike.*

Glasačka prava

Zaposleni novinari, slobodni novinari, pripravnici, studenti novinarstva, umirovljenici i počasni članovi mogu se kandidirati na izborima i glasovati. Svi članovi mogu u potpunosti koristiti usluge koje pruža sindikat. U Makedoniji, još uvijek nema kolektivnog ugovora.

Rukovodstvo

Izvršni odbor SSNM-a sastoji se od 12 članova. Među njima, troje ih ima 35 ili manje godina. Svaka se pozicija u sindikatu, od predsjedničke do one pomoćnika, uključujući i članstvo u izvršnom odboru, obnaša na dobrovoljnoj osnovi.

Regrutacijske aktivnosti i komunikacijski alati

SSNM organizira dijeljenje letaka o njihovoj organizaciji po radnim mjestima i obrazovne programe/treninge kako bi dopro do novih članova. Ovi treninzi uglavnom su umjereni na područja nošenja sa stresom te zlostavljanja i diskriminacije na poslu. Glavni komunikacijski alati su susreti licem u lice, letci o organizaciji, društveni mediji, e-mailovi i mrežne stranice sindikata.

Razlozi zbog kojih članovi pristupaju SSNM-u:

1. Solidarnost
2. Zaštita radničkih prava
3. Potreba za pravnim savjetovanjem
4. Pristup uslugama za profesionalni razvoj
5. Dobivanje novinarske iskaznice

Razlozi zbog kojih članovi napuštaju SSNM:

1. Politički razlog
2. Odlazak na daljnje usavršavanje
3. Gubitak posla / dobivanje otkaza
4. Umirovljenje

Regrutacijska strategija SSNM-a

U Makedoniji, novinari su posebno ranjivi: imaju niske plaće i loše radne uvjete, suočeni su s nesigurnošću, ali i uredničkim pritiscima, kao i prijetnjama (fizičkim napadima i tužbama) zbog obavljanja svoga posla. Tamara Causidis, predsjednica SSNM-a, objašnjava zašto je povećanje članstva jedan od najznačajnijih strateških ciljeva sindikata, posebno što se tiče **jačanja solidarnosti**.

Naše je regrutiranje usmjereno na terenski rad s kolegama, diskusije i promicanje vrijednosti i ideja sindikata. Želimo osvijestiti novinare i medijske djelatnike o važnosti i ulozi sindikata, i to putem javnih događanja, letaka, pamfleta, 'gerila akcija' itd.

„Do sada smo organizirali brojne **događaje za prikupljanje sredstava** na kojima novinari i medijski djelatnici prikupljaju sredstva za njihove potrebite kolege. Dok je bio u zatvoru, prikupili smo sredstva za Tomislava Kežarovskog i njegovu obitelj; potom smo prikupili sredstva za snimatelja koji je izgubio kuću u požaru; te za još jednog novinara koji je bolestan i treba liječenje. SSNM organizira događaje za prikupljanje sredstava kako bi se napunio Fond solidarnosti, iz kojeg članovi mogu zatražiti jednokratnu pomoć kada im je potrebna.

Sindikat pruža i druge **pogodnosti** svojim članovima, kao što su beskamatni zajmovi (u suradnji s Kapital bankom, članovi SSNM-a mogu uzeti zajam bez kamata), popusti u prodavaonicama (npr. sportske odjeće, naočala), besplatni press parking, popusti za registraciju vozila itd.

Ono što je posebno važno za naše članove su **besplatna pravna pomoć i pravno savjetovanje**, uključujući zastupanje pred sudom. SSNM je usredotočen na poboljšanje pravnih odredbi s područja radnih odnosa te prava novinara i medijskih djelatnika, kao i na njihovu odgovarajuću provedbu. U tom kontekstu, radimo na: smanjivanju atipične zaposlenosti, zastupanju i lobiranju za dosljedno primjenjivanje pravnih odredbi te kreativnim metodama radničke borbe putem izravnog djelovanja.”

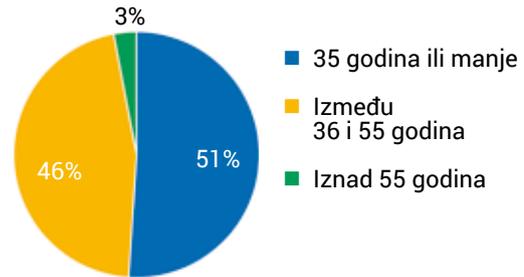
TURSKA

Journalists Union of Turkey (TGS) zastupa 1.050 novinara i medijskih radnika.

TGS u svome članstvu ima novinare, fotoreportere, djelatnike u digitalnom sektoru, grafičke dizajnere, snimatelje/snimateljice, medijske tehničare i glavne urednike koji su zaposleni. U Turskoj, zakon nalaže da bilo koji radnik koji se želi pridružiti sindikatu mora biti zaposlenik.

Stoga će se članstvo automatski poništiti ukoliko je zaposleni novinar otpušten ili ako on/ona promijeni status u slobodnog novinara.

Nedavno je TGS uspostavio novu kategoriju članstva koja slobodnim novinarima nudi mogućnost da se priključe organizaciji i uživaju iste povlastice (iako nisu uključeni na službeni popis članstva).

Glasačka prava

Samo se zaposleni članovi mogu kandidirati na izborima, glasovati i biti uključeni u kolektivne ugovore. Slobodni novinari imaju puni pristup uslugama. Pripravnici, studenti novinarstva i umirovljenici ne mogu se integrirati u sindikat.

Rukovodstvo

Izvršni odbor TGS-a broji 6 članova. Među njima, 5 ih je staro 35 ili manje godina.

Iako niti jedan pojedini djelatnik nije odgovoran za strategiju regrutiranja, organizacija razvija brojne aktivnosti kako bi doprla do novih članova.

Regrutacijske aktivnosti i komunikacijski alati

Glavne aktivnosti koje TGS koristi kako bi ga upoznala šira publika su skupovi poslovnog umrežavanja, posjete školama, obrazovni programi/treninzi te oglašavanje putem interneta i tiskanih medija. Organizacija komunicira s članovima i potencijalnim članovima putem svojih mrežnih stranica, društvenih medija, newslettera, letaka o organizaciji, susreta licem u lice i e-mailova.

Razlozi zbog kojih članovi pristupaju sindikatu:

1. Zaštita medijskih sloboda
2. Preporuka postojećih članova sindikata
3. Dobivanje novinarske iskaznice
4. Pogodnosti od kolektivnih ugovora
5. Solidarnost

Razlozi zbog kojih članovi napuštaju sindikat:

1. Umirovljenje
2. Promjena posla/sektora
3. Gubitak posla/otpuštanje

Regrutacijska strategija TGS-a

U Turskoj je svega 1.5% od ukupno 95.000 medijskih radnika član sindikata. Ovakva učestalost, niža u usporedbi sa sveukupnim udjelom članstva (10%), može biti objašnjena mnogim sociološkim i ekonomskim razlozima. Na primjer, visoka stopa nezaposlenosti (31% novinara) i niske plaće u profesiji razlozi su zbog kojih medijski radnici nisu u sindikatu. Međutim, TGS je odlučio redefinirati svoju vlastitu prirodu i imidž. U razdoblju od jedne godine, organizacija je postigla rast članstva od 25%, zaključila četiri nova kolektivna ugovora i uspostavila ogranak za slobodne novinare.

Mustafa Kuleli, glavni tajnik Journalists Union of Turkey (TGS)

Učinite sindikat cool i modernom organizacijom!

„Kada razgovaramo s našim članovima i mladim novinarima, oni nam kažu da percipiraju sindikate kao nešto iz 70-ih, smatraju sindikate staromodnim, neprivlačnim, cehovskim organizacijama za umirovljenike i one koji žive s nostalgичnim idejama,“ ističe Mustafa Kuleli, glavni tajnik TGS-a.

© TGS

Ovo ih je opažanje potaknulo da analiziraju i promijene vidljivost i na razini njihove komunikacije i njihovih aktivnosti. Pokrenuta je nova mrežna stranica, intuitivna i praktična, uz ugrađene alate za pristup društvenim mrežama, s novim mogućnostima, sekcijama i sadržajem. Izrađeni su letci i brošure. Postavljen je Media Monitor barometar. Nuđene su „press majice“. Sindikat je također objavljivao globalni i pozitivni dvomjesečni časopis nazvan „Journo“, koji je poštom distribuiran svim njegovim članovima.

Ove su se inicijative pokazale uspješnima: uspjeli su povećati članstvo, s time što je većina novih članova mlađa od 30 godina.

Dobro procijenite svoju situaciju i promijenite je!

TGS je u prošlosti predstavljao novinare koji su uglavnom radili u javnom sektoru. Njihovi su članovi poticali iz državno kontroliranih medija, kao što je „Anadolu Agency”, ili velikih privatnih novina. Slijedom toga, sindikat je mogao razvijati aktivnosti zasnovane na prihodima od postojećih članarina.

„No, TGS je izgubio sve članove zbog političkih i ekonomskih okolnosti,” objašnjava Gokhan Durmus, voditelj istanbulskog ogranka TGS-a. „Naš strateški pomak također se tiče i prirode naše organizacije. Danas smo sve aktivniji u privatnoj medijskoj industriji.” No, oni nisu jedini: pet drugih sindikata namjerava privući iste ciljane skupine. Na temelju analize tržišta medijskih radnika, TGS se odlučio usmjeriti na radnike u tiskanim medijima.

Prije godinu dana, TGS je uspio prijeći minimalni prag od 1% potreban za potpisivanje kolektivnih ugovora, a do sada su potpisali već četiri takva ugovora. Regrutiranje je pozitivno utjecalo na njihovu socijalnu politiku. „TGS se mijenja, no promjena je uvijek težak proces koji zahtijeva vremena. Još uvijek imamo teškoća u osiguravanju adekvatnih sredstava, zapošljavanju profesionalnog osoblja, pribavljanju djelatnika za regrutiranje te poučavanju sindikalnih vođa o važnosti i taktikama regrutiranja. Ukoliko u nadolazećim mjesecima poduzmemo nužne korake, bit ćemo u mogućnosti regrutirati i organizirati novinare koji rade za velike privatne medijske kuće.”

Što kažu stručnjaci za regrutiranje?

Eva Werner, savjetnica za edukaciju i zamjenica glasnogovornika German Federation of Journalists (DJV)

© DJV

„Za DJV, glavni je izazov razviti strategije koje će zaustaviti kontinuirano lagano opadanje članstva. Ovo nije jednostavan zadatak budući da je glavni razlog smanjenja članstva aktualna redukcija posla za novinare u Njemačkoj općenito.

Mnoge novine prestale su postojati. Svake godine ima sve manje i manje stalno zaposlenih novinara. Bilo je nadahnjujuće razgovarati o sindikalnim strategijama regrutiranja i načinima dopiranja do mladih novinara.

Složila sam se s ostalim sudionicima da, osim što moramo isticati konkretne pogodnosti članstva, moramo se i pobrinuti da članovi koji su aktivni i doprinose sindikatu također imaju priliku i zabaviti se.

Još jedna važna stvar na koju sam ukazala u Kopenhagenu je da treba povećati samopouzdanje mladih novinara. Zbog njihovih okolnosti, njihovo samopouzdanje često nije onoliko visoko koliko bi trebalo biti. Stoga naš zadatak mora biti osnažiti njihovu vjeru u vlastite sposobnosti. Izvijestila sam publiku da našim Facebook i Twitter računima upravljaju mladi članovi. Ovo bi bio jedan primjer toga kako oni mogu steći samopouzdanje i izgraditi novu zajednicu.”

Nakon EFJ-ove radionice o regrutiranju, Dutch Association of Journalists (NVJ) pozvao je Louise Theil, menadžericu za regrutaciju i voditeljicu tima sindikata Danish Union of Journalists (pogledajte ispod).

Stijntje A. Hallink, poslovna direktorica Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ)

„Louisin govor bio je vrlo nadahnjujuć i pomislila sam da bi ga trebali čuti svi zaposlenici, a pogotovo upravni odbor. Stoga smo joj predložili da dođe u NVJ. Organizirala je radionicu za čitavu organizaciju i razgovarala o određenim mogućnostima s našim savjetnikom za marketing. Od Louise smo naučili da moramo početi raditi sa studentima kako bismo stekli nove članove. No, za nas taj pristup nije funkcionirao: time nismo dobili nove članove. Bez obzira na to, naš se kadar osjećao uključenim i nadahnutim njezinim govorom.

© NVJ

Općenito govoreći, poduzeli smo brojne radnje, čak i prije Louisinog posjeta, i naše se članstvo povećalo. Uspostavili smo novi sustav plaćanja članarina sa svega četiri tipa pretplata na članstvo. Izgradili smo temelj profesionalnog marketinga našeg sindikata. Učinili smo članstvo besplatnim za studente i regrutirali sudionike raznih događaja koji do tada nisu bili članovi NVJ-a.”

Louise Theil, menadžerica za regrutaciju Danish Union of Journalists (DJ)

„U DJ-u želimo više članova iz dva glavna razloga. Prvi je interna upotreba: podrška našoj viziji i misiji. Što više članova predstavljamo, veći je utjecaj koji možemo imati. Težimo utjecati na različitim razinama: na individualnoj razini na plaće i radne uvjete; na razini industrije na poboljšanje profesije te na društvenoj razini na zaštitu slobode izražavanja.

Drugi je razlog omogućiti pozitivan razvoj karijera za članove koji rade i studiraju u sektorima medija i komunikacija. Upravo iz tog razloga i radimo s našim članovima. Ova dva razloga moraju biti povezana kako bi se osigurala smislenost i usklađenost naše regrutacijske strategije.”

© DJ

2. POGLAVLJE

Radnička prava za novinare

Zaštita radničkih prava novinara u mijenjajućim odnosima medijske industrije

Medijska industrija prošla je kroz drastične promjene tijekom posljednjih nekoliko godina; uz nove načine bavljenja novinarstvom, pojavili su se novi poslovi, dok su neki drugi izgubili na značaju. Obrazac standardnog oblika zapošljavanja sve se više zamjenjuje neuobičajenim ugovornim odnosima i izdvajanjem posla (*outsourcingom*). Sindikati i profesionalna udruženja novinara u Europi suočavaju se s brojnim izazovima, uključujući fragmentaciju radne snage i podjelu među radnicima (slobodni novinari - zaposlenici) u vezi s njihovim pravima. Ovo će se poglavlje usredotočiti na neke od najboljih praksi EFJ članica u obrani radničkih prava novinara i kolektivnom djelovanju.

Propadanje profesionalnih i društvenih standarda

U listopadu 2015. godine, istraživanje koje su proveli French National Union of Journalists (SNJ) i tvrtka za procjenu i prevenciju rizika struke „Technologia” otkrilo je da je od 1.135 ispitanih novinara više od trećine (34%) izjavilo da bi napustili profesiju. Međutim, većina još uvijek osjeća strast za profesijom: 80% ih je istaknulo da su zadovoljni sa svojim poslovima. Ova paradoksalna situacija također je proučavana u sklopu istraživanja s jednog belgijskog sveučilišta (Fion, 2008.).

Je li novinarstvo još uvijek održivo zanimanje? Posljednjih nekoliko godina, razna europska istraživanja, kao i ankete među EFJ članicama¹, istaknula su neke prevladavajuće trendove u novinarstvu koji nagovještavaju propadanje profesije. Razlozi su ponajprije:

- **Pad dohotka od profesije** (stagnirajući dohodci/naknade, rušenje cijene rada, manji broj povlastica, neplaćeni prekovremeni rad);
- **Pogoršavanje radnih uvjeta** (povećanje obujma posla, poslovnog tempa i zahtijevanih vještina, otpuštanja, fleksibilnosti i nejasnih uredničkih politika);
- **Pojava novih oblika radnih odnosa** (neredovni, nepredvidljivi i kratkoročni poslovni angažmani, poput *outsourcinga*, kratkoročnih ugovora, ugovora preko agencija za privremeno zapošljavanje itd.) i **nejasnih ugovora** (nedovoljno precizni opisi poslova, spajanje novinarskih i tehničkih djelatnosti).

¹ Carta E., Dorenburg J., Duchemin C., Finlay L., Muriel R., Weber T., (siječanj 2016.), Analysis of the EU audiovisual sector labour market and of changing forms of employment and work arrangements, London, ICF Consulting Services. EURO-MEI/UNI Europa, FIA, FIM, EFJ, EBU i CEPI, kao dio projekta sufinanciranog od strane EU, naložili su izradu izvještaja-sinteze. Bittner A. (2014), Confronting austerity, Financial and Employment Models in Journalism (Bittner A., 2014), Brussels, European Federation of Journalists. Bittner A. (2011), Managing Change in Journalism Innovation and Trade Union in the News Industry, Brussels, European Federation of Journalists.

Ovi čimbenici ne samo da mogu imati negativan utjecaj na kvalitetu novinarstva, nego i na osobnu dobrobit novinara koji rade za organizaciju. Što se posljednje navedene točke tiče, neki sindikati i profesionalna udruženja u više su navrata zabilježili da su stariji djelatnici skloniji opiranju promjenama².

U anketi koju je proveo EFJ, zamjetan broj ispitanika naglasio je da su se ovi izazovi posebno odnosili na sektor tiskanih medija. Studija o situaciji na tržištu rada u audiovizualnom sektoru Europske unije³, objavljena 2016. godine, identificirala je sve gore navedene čimbenike i neki od njih, u prošlosti svojstveni za određene regije, s promjenama djelatnosti i poslova novinara, postali su zastupljeni u svim proučavanim državama⁴.

Studija također pokazuje da je audiovizualni sektor sve više okarakteriziran atipičnim ugovornim sporazumima, uključujući samozapošljavanje, ugovore na nepuno radno vrijeme, ugovore na određeno radno vrijeme, kao i prigodni rad te rad preko agencija za privremeno zapošljavanje. Studija naglašava da takvi sporazumi imaju negativan učinak na stjecanje povlastica iz zakonskih odredbi o socijalnoj sigurnosti, posebno na osiguranje mirovine nakon umirovljenja⁵. Nadalje, **radnike uključene u atipične ugovorne sporazume tretira se nejednako** – općenito imaju **nižu plaću i manja prava**, a njihovi radni sati i godišnji odmori nisu jasno definirani.

Na primjer, nedavno istraživanje koje je provela britanska web stranica „Journalism.co.uk” na uzorku od 310 samozaposlenih novinara ukazalo je da je trećina novinara od svoga posla u 2015. godini zaradila manje od 10 000 funti (ili 11 890 eura). Pa ipak, novinarstvo je jedini ili primarni izvor prihoda za 70% ispitanika. Za usporedbu, prema britanskom Uredu za državnu statistiku, medijalna britanska plaća za „novinare te urednike novina i časopisa” iznosi 31 294 funti (36 889 eura). „*Ovo se podudara s istraživanjem NUJ-a objavljenim 2015. godine, po kojem je više od polovine slobodnih novinara izjavilo da su prolazili kroz financijske teškoće, a gotovo 90% ih je istaknulo da se iznos njihove satnice nije povećao u prethodnih godinu dana*”. Ovi su rezultati vrlo indikativni i bilo bi zanimljivo ponoviti istraživanje na većem uzorku.

Vrijedi istaknuti da su neke države poduzele pozitivne mjere kako bi se pozabavile s aspektom prekarnosti (nesigurnosti) atipičnog rada. Na primjer, u Nizozemskoj su od srpnja 2015. godine poslodavci podložni strožim regulacijama koje se tiču ugovora na određeno⁶. „*Novi propisi više ne dozvoljavaju poslodavcima da zaposle radnika putem ugovora na određeno na razdoblje duže od dvije godine. Po isteku tog razdoblja, poslodavci moraju ponuditi ugovor na neodređeno ili čekati šest mjeseci kako bi ponovno zaposlili radnika*”⁷.

² Bittner A. (2011), *Managing Change in Journalism Innovation and Trade Union in the News Industry*, Brussels, Europska federacija novinara.

³ Dorenburg J., Duchemin C., Finlay L., Muriel R. (siječanj 2016.), *Analysis of the EU audiovisual sector labour market and of changing forms of employment and work arrangements*, London, ICF Consulting Services. EURO-MEI/UNI Europa, FIA, FIM, EFJ, EBU i CEPI, kao dio projekta sufinanciranog od strane EU, naložili su izradu izvještaja-sinteze.

⁴ Češka, Danska, Francuska, Njemačka, Italija, Nizozemska, Poljska, Rumunjska, Španjolska i Ujedinjeno Kraljevstvo.

⁵ Dorenburg J., Duchemin C., Finlay L., Muriel R. (siječanj 2016.), *Analysis of the EU audiovisual sector labour market and of changing forms of employment and work arrangements*, London, ICF Consulting Services, str. 29-45.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

U **Njemačkoj**, promjena zakonodavstva o socijalnoj sigurnosti 2008. godine omogućila je pojedincima zaposlenim pod kratkoročnim ugovornim sporazumima da zatraže povlastice za nezaposlene⁸.

„S uvođenjem reformi tržišta rada („Hartz IV”), njemačka vlada težila je daljnjem unapređenju poduzetništva, dajući nezaposlenim pojedincima poticaje i bespovratna start-up (razvojna) sredstva kako bi potaknula samozapošljavanje. (...) Također, povećanje minimalne plaće imalo je pozitivan utjecaj na standard zaposlenika u slabo plaćenim zanimanjima, što je posebno relevantno za [audiovizualni] sektor”⁹.

Promjena u radnim odnosima iziskuje da sindikati i profesionalna udruženja razvijaju strategije kako bi zaštitili socijalna prava novinara. Istraživanje stanja na tržištu rada u audiovizualnom sektoru Europske unije naglašava značajnu ulogu koju partneri imaju u prilagodbi okvira postojećih odnosa u nacionalnoj industriji. Bez kolektivnog djelovanja i socijalnog dijaloga, radni uvjeti i kvaliteta novinarstva ne mogu biti zajamčeni.

EFJ je već zabilježio pozitivne pomake, posebno na području razvoja usluga za članove. Prije nekoliko godina, digitalna „prijetnja” postojećim modelima poslovanja u velikoj je mjeri bila prepoznata, no to se nije dovoljno odrazilo u programima EFJ članica. Danas aktivnosti usmjerene prema članovima i pravno savjetovanje usmjereno na promjene u politikama zapošljavanja djeluju zastupljenijima.

Tko su prekarni radnici u novinarstvu?

Samozaposleni novinari

U studenom 2015. godine, EFJ je pokrenuo istraživanje „Mapiranje slobodnih novinara” i analizirao rezultate prikupljene od 33 EFJ članice iz 28 država.

Istraživanje pokazuje da se položaj samozaposlenih novinara uvelike razlikuje od države do države. Na primjer, dok neke novinarske organizacije navode vrlo visok stupanj zastupljenosti slobodnih novinara (koji čine otprilike 70% članova njemačkog DJV-a i poljskog Polish Association of Journalists), druge ih ne prihvaćaju zbog nacionalnog zakonodavstva ili sindikalnih prava/politike (pogledajte detaljno pojašnjenje u 3. poglavlju)¹⁰.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Također pogledajte 1. poglavlje

EFJ je s iznenađenjem zapazio da je samo malo više od polovine sudionika (54%) istaknulo da se njihove organizacije bave ovim pitanjem u pojedinim ograncima (31% u nacionalnom ogranku, 23% u lokalnom ogranku)¹¹, s obzirom na sljedeće faktore:

- slobodni novinari općenito imaju lošije radne uvjete u usporedbi sa stalno zaposlenim kadrom (pogledajte iznad);
- u brojnim EFJ državama članicama, samozaposleni radnici ne mogu biti uključeni u kolektivne ugovore;
- trend će se nastaviti: po jednom drugom istraživanju EFJ-a¹², jednoglasno je stajalište da će se broj samozaposlenih i slobodnih novinara povećati.

Mladi novinari

Ulazak u profesiju postao je sve težim, pogotovo za mlade diplomirane novinare. Na primjer, prije nekoliko godina, u valonskom dijelu Belgije, 400 diplomiranih novinara natjecalo se za 40 pozicija. Čak i ako dobiju zaposlenje, njihovi radni uvjeti su prekarni¹³.

U Rumunjskoj, Istraživački institut Sveučilišta u Bukureštu (ICUB) objavio je dva istraživanja usmjerena na rumunjske novinare u časopisima i online novinare mlađe od 30 godina¹⁴. Rezultati su pokazali da su novinari u pravilu prekomjerno kvalificirani, prekomjerno izrabljivani i potplaćeni. Ovi novinari nisu skloni pridružiti se profesionalnim organizacijama ili sindikatima. Navedeni nedostatak interesa za članstvo u sindikatima objašnjava se rasprostranjenošću individualističkog pristupa prema vlastitom radu i ograničenim članskim pogodnostima koje nude novinarske organizacije.

Općenito u Europi, novinarske organizacije zapazile su da novi radnici ne žele biti uključeni u kolektivne akcije, dok su njihovi stariji kolege skloni očuvati svoje stečene povlastice¹⁵. Ove tendencije mogle bi predstavljati ozbiljnu opasnost za buduće podjele unutar profesije i za sindikalni pokret.

¹¹ U nacionalnim ograncima (31%) i u lokalnim ograncima (23%).

¹² Bittner A. (2011), *Managing Change in Journalism Innovation and Trade Union in the News Industry*, Brussels, European Federation of Journalists, str. 17.

¹³ Bittner A. (2011), *Managing Change in Journalism Innovation and Trade Union in the News Industry*, Brussels, European Federation of Journalists, str. 3.

¹⁴ Surugiu R. (2013), *Labor Conditions of Young Journalists in Romania: a Qualitative Research*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, str. 157-161. Surugiu R. (2012), *Working for Glossies. A case study on young magazine journalists in Romania*, Journal of Media Research, Vol. 5, No. 3, 21-28.

¹⁵ Bittner A. (2011), *Managing Change in Journalism Innovation and Trade Union in the News Industry*, Brussels, European Federation of Journalists, str. 10-16.

Još jedan veliki problem je neplaćeni rad te nevoljkost medijskih organizacija da plate radnike, posebno u kontekstu „pripravništva”. Na primjer, u Ujedinjenom Kraljevstvu, **neplaćeno pripravništvo ostaje uobičajenom praksom**.

Prema istraživanju koje je 2013. godine objavilo Nacionalno vijeće za usavršavanje novinara, **82% ljudi s diplomom iz novinarstva ili medija koji ulaze u profesiju odradilo je pripravnički staž, no samo 8% ih je za to dobilo naknadu**. National Union of Journalists vrlo je ozbiljno pristupio ovome problemu i pokrenuo kampanju protiv ovakve prakse (pogledajte studije slučaja ispod). Studenti i/ili pripravnici često nisu u poziciji zahtijevati svoja prava: uskraćen im je pristup brojnim sindikatima i profesionalnim udruženjima (pogledajte 1. poglavlje). Međutim, oni cijene mogućnosti usavršavanja kao polazište za dobru karijeru.

Novinarke

Novinarke su one koje ne samo da dobivaju manja prava, već ih se i zlostavlja na poslu. U prosincu 2015. godine, srpski ministar obrane Bratislav Gašić smijenjen je nakon uvredljive opaske koju je uputio novinarki. Tijekom posjete tvornici, novinarka je kleknula pred njim kako ne bi bila na putu kamerama, a on je prokomentirao: „*Što volim novinarke koje ovako lako kleknu.*” Nažalost, ovaj prezriv čin nije jedini svoje vrste.

2014. godine, međunarodno istraživanje „*Nasilje i zlostavljanje djelatnica u informativnim programima: globalna slika*”, koje su proveli International News Safety Institute (INSI) i International Women’s Media Foundation (IWWMF), pokazalo je da je gotovo polovina (48% ili 327 od 683) intervjuiranih novinarki izjavila da su bile žrtve seksualnog zlostavljanja¹⁶. Samo ih je jedna trećina prijavila barem jedan takav incident. U većini slučajeva, ovi su se događaji zbili u uredu.

No, to nije sve. Novinarke se susreću i s drugim preprekama koje ometaju razvoj njihovih karijera. Navedimo samo neke: stakleni strop, podzastupljenost, potplaćenost, ugovori na nepuno radno vrijeme itd. Od medijskih kuća često se traži (a posebno to traže novinarske organizacije) da provode politiku ravnopravnosti spolova, koja omogućava da se prema novinarkama postupa jednako kao i prema njihovim muškim suradnicima.

Studije slučaja

Ispod donosimo pet primjera kampanja za radnička prava koje su pokrenule EFJ članice. Ove studije slučaja pokazuju što se sve može postići i odakle se može dobiti pomoć.

¹⁶ Barton A., Storm H. (2014), Violence and Harassment against Women in the News Media: A Global Picture, International News Safety Institute & International Women’s Media Foundation. Ispitanici ankete dolaze iz Afrike (11,26%), arapskih država (4,81%), Azije i Pacifika (26,51%), Europe (18,53%), Zajednice neovisnih država (1,64%), Južne Amerike (10,64%), Sjeverne Amerike (27,84%).

KAMPANJA ZA RADNIČKA PRAVA

ALBANIJA

Association of Professional Journalists of Albania (APJA)

Izazovi: U Albaniji, postojeći ugovori o radu za novinare ne definiraju jasno prava novinara u odnosu na prava vlasnika medijskih kuća. Kada su novinari suočeni s radnim sporovima sa svojim poslodavcima, rijetko iskorištavaju svoja prava ili pribjegavaju sudskim postupcima. Jednostavnije im je pronaći novi posao nego potrošiti vrijeme na parnicu čiji ishod ne može biti zajamčen. Iz ovog razloga, mnogi novinari preferiraju usmene dogovore ili ugovore koji se tiču njihove plaće i radnih uvjeta. Takav dogovor smatra se „win/win situacijom”: ukoliko novinar/novinarka želi napustiti njegov/njezin posao zbog neke bolje prilike, on/ona može to učiniti istog trena; a ako ga/je njegov/njezin poslodavac želi otpustiti bez valjana razloga, može to učiniti.

Akcije: Podupiremo kontinuirano nastojanje i lobističku kampanju sindikata Union of Albanian Journalists, organizacije koja se godinama bori da novinari rade pod valjanim ugovorima o radu. Uključili smo Ministarstvo rada, socijalne skrbi i mladih. Prošle godine, ministar je predložio neke amandmane na Zakon o radu koji se odnose na ugovore o radu, rad na nepuno radno vrijeme / privremeni rad i rad na daljinu (*teleworking*). Stupili su na snagu krajem lipnja 2016. godine. Prema ovim novim amandmanima, **ugovor o radu obavezan je za osobu koja za poslodavca radi barem 7 dana (prije je ovo razdoblje iznosilo mjesec dana)**. Postoji spremnost da se natjera poslodavce da daju ugovore. Ovo znači da bi poslodavci trebali pripremiti ugovore čak i za „stare” zaposlenike koji ih dosad nisu imali.

Nažalost, neki primjeri pokazuju da se zakon tek treba naširoko primijeniti na medijske organizacije. Nedavno je direktorica informativnog programa jedne TV postaje otpuštena zato što je istraživala Gradsko poglavarstvo Tirane. Gradonačelnik bi trebao napraviti pritisak na vlasnika TV postaje. Novinarka želi tužiti svoje poslodavce zbog prekida radnog odnosa po lažnoj osnovi, no nije imala ugovor o radu. Mi javno podupiremo novinarku. Moramo nastaviti s našim pritiskom na ministra. Unatoč tomu, postoji zakon koji zahtijeva od poslodavaca da osiguraju ugovore o radu za novinare. A mi ćemo se pobrinuti da se taj zakon primijeni u stvarnosti.

Mimoza Kociu

Association of Professional Journalists of Albania (APJA)

KAMPANJA ZA KOLEKTIVNE UGOVORE

ŠVICARSKA

Impressum (Swiss Professional Association of Journalists) Syndicom (Trade Union of Media and Communications)

Izazovi: Švicarski Zakon o radu liberalno je dizajniran i zaštita zaposlenika poprilično je slaba u usporedbi s drugim državama. U Švicarskoj, zbog različitih pravnih okvira na svakom govornom području, radni uvjeti u medijskoj industriji razlikuju se od područja do područja. Dok kolektivni ugovor za novinare postoji na francuskom govornom području, novinari na njemačkom i talijanskom govornom području rade bez njega još od 2004. godine i stoga je njihov položaj prekaran.

U rujnu 2015. godine, organizacija nakladnika (VSM) odlučila je uključiti dijalog o kolektivnom pregovaranju u svoje godišnje ciljeve. Na godišnjoj skupštini VSM-a, pristaše kolektivnog ugovora bile su dovoljno ustrajne da VSM nije opet mogao odbiti njihove zahtjeve za pregovorima. Dvije švicarske EFJ članice, Impressum i Syndicom, zastupale su svoje novinare kroz pregovore s poslodavcima. Nažalost, nakladnici odgađaju dijalog i pregovore i ne žele se izjasniti prije nadolazeće godišnje skupštine u rujnu 2016. godine.

Akcije: Kako bi se pripremili za pregovore, sindikat i profesionalno udruženje pokrenuli su veliku lobističku kampanju nazvanu „Medien-GAV jetzt!“ na njemačkom i „CCL-Media subito!“ na talijanskom (na hrvatskom: „Medijski kolektivni ugovori sada!“). Kako bi bolje zastupali interese novinara, sindikat i profesionalno udruženje odlučili su provesti online anketu. Ova anketa omogućava istraživanje radnih uvjeta i zahtjeva (vezanih uz razne teme, poput početne plaće, povećanja plaće, minimalne naknade za slobodne novinare) švicarskih novinara. Evidentirano je više od 400 odgovora.

Također su izradili i mrežnu stranicu te stranice društvenih mreža, na kojima su podijeljeni pisani i video iskazi novinara, političara i nakladnika koji objašnjavaju zašto su medijskoj industriji na njemačkom i talijanskom govornom području Švicarske potrebni kolektivni ugovori. Mrežna stranica također pruža sve informacije o događajima i objavljuje najnovije vijesti o pregovorima.

Ove kampanje ukazuju da su udružena nastojanja dviju švicarskih novinarskih organizacija korisna u stavljanju pritiska na nakladnike te da je izgradnja saveza ključna u zaštiti zajedničkih interesa i prava novinara.

CAMPAIGN

Die Schweizer Journalistinnen | I giornalisti svizzeri
impressum Les journalistes suisses

syndicom
SINDICATO DEI MEDIA E DELLA COMUNICAZIONE
SYNDICATE DES MEDIA E DELLA COMUNICAZIONE
SINDICAT DE LA MEDIJA I TA LA KOMUNIKACION

KAMPANJA ZA PRISTUP USAVRŠAVANJU I EDUKACIJI

NIZOZEMSKA Dutch Association of Journalists (NVJ)

Profesionalno usavršavanje jedna je od ključnih usluga koju je NVJ razvio tijekom godina. Od 2014., novinari mogu besplatno pohađati treninge. Ovo je djelomično omogućeno subvencijama koje dodjeljuje vlada.

Kao dio plana kojeg je pokrenuo ministar socijalnih pitanja i zapošljavanja, javne subvencije dodijeljene su nakladničkom (6 milijuna) i radiodifuzijskom (1 milijun) sektoru. Ove javne subvencije dodijeljene su po modelu sufinanciranja: poslodavci ili edukacijski fondovi (dio kolektivnog radničkog ugovora) financiraju implementaciju, nakon čega im se refundira 45-50% iznosa u subvencijama.

No, poslodavci odbijaju platiti troškove treninga za slobodne novinare, osim u slučaju izdavača časopisa. Izdavači časopisa očajnički tragaju za novim vještinama: novinari moraju savladati razne vještine kako bi bili sposobni raditi svoj posao na različitim platformama, poput online novinarstva, tiska i radiodifuzije. Glavni urednici su uvjerali izdavače da pokriju troškove i za slobodne novinare kako bi ovi dobili pristup treninzima potrebnim za rad. Zajedno s poslodavcima, na osnovi jednakog sudjelovanja, osigurali smo 100 000 eura iz edukacijskog fonda za daljnji trening stotinu slobodnih novinara. Dakle, slobodni novinari dobivaju „ček“ koji im daje pravo na dvodnevni trening. Ovakvi napreci važni su za slobodne novinare budući da samozaposleni radnici obično imaju slabiji pristup daljnjem usavršavanju i edukaciji te često ostanu kratkih rukava na tržištu rada i u profesionalnom razvoju.

Tečajevi koje nudi NVJ pokrivaju poduzetništvo i vještine za konvergentni sektor. Ostale usluge ponuđene članovima od strane raznih sindikata u kulturi su: osiguranje od građanskopravne odgovornosti, pravni vodič kroz oporezivanje za slobodne novinare i druge povlastice. Ovakve usluge su više radno intenzivne od tradicionalnog kolektivnog pregovaranja koje, dakako, nastavlja biti značajnom zadaćom sindikata.

Yvonne Dankfort
Dutch Association of Journalists

KAMPANJA ZA ONLINE NOVINARE

AUSTRIJA Austrian Union of Journalists (GPA-djp)

GPA-djp je pokrenuo brojne akcije kako bi poboljšao radničke i radne uvjete za online novinare u Austriji. Iz temelja je ispregovarao novi kolektivni ugovor za online djelatnike javnog medijskog servisa, ORF-a. Kao ogranak na digitalnom odjelu ORF-a (105 radnika), uspio je povisiti plaću gotovo polovine radnika. Novi ugovor radnicima će jamčiti povećanje plaće svake dvije do tri godine. Radnici su se dogovorili da će organizirati godišnje pregovore o povišici (i kako bi time kompenzirali inflaciju). Što se radnog vremena tiče, pravila su vrlo jasna: poštovati zakon. Kompanija mora isplatiti naknadu za dodatne radne sate vikendima.

Sindikata je također uspio integrirati više od 200 online novinara iz tiskanih medija u obnovljeni kolektivni govor za novinare iz tiskanih medija - više od 100 slobodnih novinara koji nisu bili obuhvaćeni niti jednim ugovorom, sada to jesu.

Nadja Idgler
Austrian Union of Journalists (GPA-djp)

KAMPANJA PROTIV NEPLAĆENOG PRIPRAVNIŠTVA – POVRAT NOVCA PRIPRAVNICIMA

UJEDINJENO KRALJEVSTVO I REPUBLIKA IRSKA The National Union of Journalists (NUJ)

Izazovi: 2011. godine, National Union of Journalists (NUJ) pokrenuo je sudski proces protiv nakladničke grupacije TPG Web Publishing Ltd zbog neplaćenog pripravništva njihove članice Keri Hudson. To je bila prva pobjeda NUJ-a u ime pripravnika u novinarstvu. Sudskom presudom, Central London Employment Tribunal utvrdio je da Keri Hudson ima pravo potraživati isplatu za svoj rad, za poslove koje je obavljala za TPG Web Publishing Ltd tijekom nekoliko tjedana krajem 2010. godine.

Na sudu je obznanjeno da je „unatoč činjenici da je radila svaki dan od 10 do 18 sati i da je bila osobno odgovorna za tim pisaca, pripremala treninge i delegirala zadatke, prikupljala izvještaje, radila raspored pisanja članaka i čak zapošljavala nove pripravnike, kompanija odlučila da ne zadovoljava uvjete za isplatu plaće budući da su je smatrali pripravnikom.“ Sud je zaključio da je ona po zakonu bila radnica, iako nije imala pismeni ugovor, te je stoga imala pravo biti plaćena barem u iznosu nacionalne minimalne plaće, uz plaćeni godišnji odmor. (2011., „NUJ ostvaruje prvu pobjedu za pripravnicu“).

Međutim, borba za neplaćene pripravnike nije završena. NUJ nastavlja s organiziranjem kampanja, a isto tako nudi savjetovanje, podršku i pomoć oko radnog iskustva i pripravništava.

Akcije: NUJ je pokrenuo kampanju „Povrat novca pripravnicima“ kako bi pozvao sadašnje i bivše pripravnike da pokrenu sudske postupke za neisplaćene naknade za rad. Izrađen je web alat kojim se poreznoj upravi (HMRC-u) prijavljuju poslodavci koje se sumnjiči da pripravnicima nisu isplatili minimalne plaće. Zajedno s drugim organizacijama, NUJ je poticao poslodavce da se pripravnicima obvežu isplatiti barem minimalne plaće. Na primjer, sindikat je ispregovarao visinu naknade za pripravnike koji rade za Financial Times.

Sindikata je također postigao uspjeh kada je ispregovarao naknadu u visini iznosa potrebnog za život u Londonu (London living wage rate) za pripravnike koji rade za British Science Association. Tromjesečno pripravništvo prvobitno je bilo oglašavano za zakonom propisani minimalni iznos od 6.08 funti po satu, a British Science Association potom je pristao isplatiti naknadu potrebnu za život u Londonu u iznosu od 8.30 funti.

Pripravništva su postala uobičajena pojava u medijskoj industriji u Ujedinjenom Kraljevstvu, a sindikat se bori da u pripravništvima ne dođe do iskorištavanja. Sindikat je ukazao na ovu tematiku mnogim političarima te je izvijestio organizacije, uključujući UK Low Pay Commission. Nacionalna strategija bila je podići svijest o ovom pitanju, suprotstaviti se poslodavcima koji izrabljuju te pružiti savjetovanje i pomoć. NUJ se također udružio s drugim organizacijama, uključujući Trade Union Congress (krovnu organizaciju svih sindikata u UK-u), a radio je i uz National Union of Students. Sindikat je također objavio naputke o radnom iskustvu, dostupne na mrežnim stranicama NUJ-a <https://www.nuj.org.uk/documents/nuj-work-experience-guidelines/>.

Sarah Kavanagh
The National Union of Journalists

3. POGLAVLJE

Kolektivno pregovaranje za sve

Slobodni novinari često obavljaju iste poslove kao zaposleni novinari, no ne uživaju ista prava. Tijekom trajanja projekta „Prava i rad u novinarstvu”, EFJ je proveo dvije ankete („Mapiranje slobodnih novinara u Europi”¹ i „Organizirajmo se, uložimo u mlade i usluge”²) kako bi izradio ažuriranu bazu podataka o socijalnom statusu slobodnih novinara i njihovoj zastupljenosti u sindikatima i profesionalnim udruženjima u Europi.

Navedene ankete očekivano otkrivaju velike nejednakosti u razini zaštite slobodnih novinara, posebice njihovih prava da se organiziraju i da sudjeluju u kolektivnim pregovorima. Treće poglavlje usredotočit će se na ova dva temeljna prava zaštićena međunarodnim i europskim zakonodavstvom te načine osiguranja primjene tih prava u praksi.

Nedostatak zaštite za slobodne novinare ne tiče se samo novinara i medijskih radnika. Čitav sektor kulture suočava se s ovim izazovima. U posljednje dvije godine, EFJ je sudjelovao u projektu financiranom sredstvima Europske unije, u suradnji s Međunarodnom federacijom glumaca (FIA), Međunarodnom federacijom glazbenika (FIM) i organizacijom UNI MEI (globalnim sindikatom za sektor medija i zabave), kako bi se pozabavio ovim pitanjima³.

1 EFJ je pokrenuo anketu „Mapiranje slobodnih novinara” u ožujku 2015. godine. 33 organizacije iz 28 država odgovorilo je na online upitnik. Ovime je stopa odaziva na anketu iznosila 54%.

2 EFJ je pokrenuo anketu „Organizirajmo se, uložimo u mlade i usluge” u svibnju 2015. godine. 40 organizacija iz 32 države odgovorilo je na online upitnik. Ovime je stopa odaziva na anketu iznosila 65%. Za više informacija, pogledajte 1. poglavlje.

3 Četiri partnerske organizacije pripremile su priručnik „*The Future of Work in the Media, Arts & Entertainment Sector: Meeting the Challenge of Atypical Working*” (rujan 2016.), koji su napisale Pascale Charhon (projektna konzultantica, Charhon Consultants) i Dearbhal Murphy (zamjenica tajnika Međunarodne federacije glumaca).

Sloboda udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje: prava svakog radnika?

Slučaj slobodnih novinara

Zaposleni novinari uživaju pravo na slobodu udruživanja i kolektivnog pregovaranja (napomenimo da u nekim europskim državama, poput Azerbajdžana, Bjelorusije, Bugarske, Makedonije, Crne Gore i Poljske, niti novinari zaposleni na neodređeno ne mogu sklapati kolektivne ugovore), no ova prava ne primjenjuju se univerzalno na slobodne novinare. Slobodni novinari ostaju ranjivima zbog nedostatka socijalne zaštite i zaštite radničkih prava. Njihov se položaj razlikuje od države do države, ovisno o državnim odredbama o samostalnim i samozaposlenim djelatnicima.

Samozapošljavanje: široka kategorija

Unutar Europske unije, trenutno ne postoji zajednički usklađena definicija država članica o tome što sačinjava **samozaposlenost**⁴. 2010. godine, Europska zaklada za poboljšanje životnih i radnih uvjeta (Eurofound) istaknula je da se prevladavajuća definicija odnosi na tradicionalnu klasifikaciju radnih odnosa zasnovanih na *pravnoj podređenosti* i dualizmu *samostalnih/nesamostalnih radnika*⁵. Ovo se podudara s klasifikacijama koje upotrebljavaju Međunarodna organizacija rada (ILO) i Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD). „U praksi, fokus takvih klasifikacija je podređeni radni odnos, dok se samozaposlenje određuje gotovo na rezidualan način, koji uključuje sve ugovorne odnose koji ne potpadaju pod granice ‘plaćenog zaposlenja’⁶.”

Eurofound je naglasio da se dihotomna struktura između samozaposlenih i nesamostalnih zaposlenika često ne čini najprikladnijim rješenjem kako bi se uhvatilo ukoštac s novim oblicima radnih odnosa koji učestalo potpadaju pod sve veću „**sivu zonu**”. Predstavio je četiri dimenzije za razlikovanje novih oblika široke kategorije samozaposlenih radnika: ulaganje u vlastiti kapital; nezavisnost na tržištu rada; odgovornost za i kontrola nad vlastitim radom te prisustvo zaposlenika⁷.

⁴ Radna verzija priručnika „*The Future of Work in the Media, Arts and Entertainment Sector: Meeting the Challenge of Atypical working*” autorica Pascale Charhon i Dearbhla Murphy, uz potporu organizacija FIA, FIM, UNI MEI i EFJ.

⁵ *Self-employed workers: industrial relations and working conditions*, Roberto Pedersini i Diego Coletto, Sveučilište u Milanu, komparativna studija koju su zajednički iznijeli Eurofoundovi EIRO i EWCO, 2010., str. 13 – 15.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

SIVA ZONA

Neke europske države na različite su se načine pozabavile s teškoćama u određivanju zavisnih oblika samozapošljavanja. U Njemačkoj, Italiji, Nizozemskoj i Portugalu, uvedena je hibridna pravna kategorija kako bi se olakšale aktivnosti *outsourcinga*, istovremeno obuhvaćajući zavisne samozaposlene radnike zakonskim pravima koja ne bi imali pod pravnim statusom samozaposlenih.

U Njemačkoj, pravna iznimka u zakonu o kolektivnim ugovorima (*Tarifvertragsgesetz*) podrazumijeva da se slobodni novinari smatraju „usporedivima sa zavisnim radnicima” ukoliko barem 50% njihovog dohotka dolazi od jednog poslodavca/klijenta (za radnike koji se bave umjetničkim, kreativnim ili novinarskim poslom, dostatna je čak i trećina dohotka). U ovom slučaju, ovi „usporedivi radnici” su izuzeti od bilo kakvih propisa o tržišnom natjecanju koji sprečavaju zaključivanje kolektivnih ugovora o zajedničkim plaćama i cijenama. Postoji još jedna iznimka u njemačkom zakonu o autorskom pravu (*Urhebervertragsgesetz*), koji ističe da mogu postojati kolektivni ugovori koji se tiču autorskih prava u ime bilo koga tko se smatra nositeljem autorskih prava. Ovi kolektivni ugovori također su izuzeti od bilo kakvih propisa o tržišnom natjecanju.

U Italiji, radničke reforme proširile su osnovne zaštite na sve radnike, no sa specifičnim zaštitama za specifične kategorije radnika. One definiraju kategoriju *ekonomski zavisnih radnika* (zvanih *parasubordinati*), kao onih koji provode „kontinuirani, koordinirani i uglavnom osobni” oblik suradnje s istim poslodavcem (članak 409, stavak 3, Codice di Procedura Civile). Zakonodavstvo im pruža stupanj socijalne zaštite sličan onome zagarantiranom zavisnim radnicima i sindikati ih mogu zastupati u kolektivnom pregovaranju.

Druge države očuvale su strogu dihotomiju između zaposlenih i samozaposlenih te su iskušale drugačije pristupe kako bi obuhvatile rastući trend zavisnih samozaposlenih radnika. Ovi su pristupi uključivali: pretpostavku da su oni zaposlenici i da spadaju pod domenu zakonske zaštite zaposlenih (Francuska, Grčka, Luksemburg); ukidanje bremena dokazivanja statusa zaposlenika (Belgija); navođenje kriterija koji omogućavaju identifikaciju radnika bilo kao zaposlenika ili samozaposlenih (Austrija, Belgija, Njemačka, Irska); proširenje zaštite na određene kategorije radnika, iako se za njih ne pretpostavlja da su zaposlenici (Danska, Francuska, Njemačka, Grčka, Italija). U određenim državama u kojima nisu definirani zavisni radni odnosi ili je pravna definicija općenita (Irska, Norveška, Švedska, UK), sudska praksa odigrala je važnu ulogu.

© Ova informacija dolazi iz radne verzije priručnika „*The Future of Work in the Media, Arts and Entertainment Sector: Meeting the Challenge of Atypical working*” autorica Pascale Charhon i Dearbhal Murphy, uz potporu organizacija FIA, FIM, UNI MEI i EFJ. U svrhu postizanja jasnoće, izvorni tekst je skraćen i preformuliran.

RJEČNIK EFJ-A: SLOBODNI NOVINAR, LAŽNI SLOBODNI NOVINAR, *RETAINER*, PIGIST ILI PODUZETNIK?

Slobodni novinar je netko tko je samozaposlen i prodaje svoje usluge i/ili rad čitavom nizu poslodavaca bez dugoročne obveze prema ikome od njih. Postoje različiti nazivi koji se upotrebljavaju za ovaj tip radnika, uključujući *stringere* i dopisnike. Oni pravno nisu u položaju podređenosti poslodavcu. Ipak, u stvarnosti, mnogi slobodni novinari jesu u podređenom položaju. Ovaj faktor podređenosti je odlučujući kriterij koji razlikuje slobodne novinare od zaposlenika. Prema ILO-u, pojam „slobodni novinari” ne bi se trebao shvaćati kao sinonim za „samozaposlene”, iako mnogi slobodni novinari u medijskoj industriji imaju status samozaposlenih.⁸ Njihov točni pravni status je kompleksno pitanje i razlikuje se od države do države.

Lažni slobodni novinar je netko tko radi gotovo isključivo za jednog klijenta, u klijentovim prostorijama, s određenim radnim satima i kontrolom nad njegovim/njezinim radom. Obično im se isplaćuje neto plaća (budući da je poslodavčev cilj izbjeći fiskalne i zakonske obveze koje se povezuju sa statusom zaposlenika te smanjiti trošak rada).

Retainer je slobodni novinar koji radi na ugovor koji nije ugovor o radu. Međutim, ovaj ugovor donijet će mjesečnu naknadu u zamjenu za određeni rad. Tijekom tjedna, samozaposleni novinar može kombinirati nekoliko poslovnih angažmana.

Pigist je novinar kojemu se plaća prema radu koji on/ona proizvede (na primjer, po broju slova ili stranica, dužini trajanja audiovizualnog djela ili broju slika za fotografije). U Francuskoj, Cressardov zakon (iz 1974., donesen zbog zagovaranja novinarskih sindikata) daje jednaka prava pigistu kao i zaposlenima. Mogu raditi za više medija.

Novinar poduzetnik je slobodni novinar koji je u pravom smislu poduzetnik sam za sebe, koji ima znatan broj klijenata. Može biti samostalni poduzetnik ili djelovati putem društva s ograničenom odgovornošću.

© EFJ FREG, 2010.

⁸ *Employment relationships in the media and culture industries*, Issues paper for the Global Dialogue Forum on employment relationships in the media and culture sector, (Ženeva, 14. i 15. svibnja 2014.), str. 11-17.

Pravo na slobodu udruživanja

Među EFJ članicama, samo ih manjina ne prima samozaposlene novinare. Samo jedna EFJ članica ne može učlaniti slobodne novinare u sindikat zbog nacionalnog zakonodavstva: Journalists Union of Turkey (unatoč činjenici da je Turska članica Vijeća Europe te da ima status kandidata za članstvo u EU, što podrazumijeva podvrgnutost dvama pravnim standardima koja štite sindikalna prava)⁹.

Tri druge EFJ članice ne primaju samozaposlene novinare zbog sindikalnih statuta/politika: dvije grčke organizacije (ESIAMTH i JUADN) te ukrajinski NUJU. U Grčkoj, samo jedan sindikat prihvaća slobodne novinare (ESPIT) i obuhvaća djelatnike iz sektora časopisa i online novinarstva. Ipak, izgledno je da će drugi grčki sindikati primiti slobodne novinare u bližoj budućnosti: trenutno članovi grčkih novinarskih sindikata imaju pristup posebnom Fondu za zdravstveno i dodatno mirovinsko osiguranje, kojem doprinose samo stalno zaposleni novinari i to s malim postotkom svojih plaća (3%). Novi sustav socijalne zaštite koji će se primjenjivati na sve radnike u Grčkoj potaknut će promjene sindikalnih pravila. EFJ zagovara da **svaki slobodni novinar treba imati pravo priključiti se sindikatu ili profesionalnom udruženju te uživati pravo na kolektivno pregovaranje**.

Pravo na kolektivno pregovaranje

Istraživanje EFJ-a pod nazivom „Organizirajmo se, uložimo u mlade i usluge” (iz svibnja 2015.) otkriva raznoliku situaciju u priznavanju prava slobodnih novinara na kolektivno pregovaranje. Od 40 ispitanih sindikata i profesionalnih udruženja iz 32 države, otprilike 55% njih (ili 22 organizacije) ističe da je izazovno uključiti slobodne novinare u kolektivne ugovore. Zaista, zaštita radničkih prava kroz zakon o radu, zakonske odredbe i kolektivne ugovore i dalje se u velikoj mjeri nastavlja odnositi na postojanje radnih odnosa između poslodavca i zaposlenika.¹⁰ Osim toga, neka nacionalna zakonodavstva isključuju kolektivno pregovaranje iz domene zakona o zaštiti tržišnog natjecanja. U određenim državama Europske unije, vlasti su optužile slobodne novinare ili njihove sindikate za namještanje cijena i time kršenje pravila tržišnog natjecanja (članka 101 Ugovora o funkcioniranju Europske unije, koji se tiče slobodnog tržišnog natjecanja).

Sraz zakona o tržišnom natjecanju i radničkih prava

U nekim državama Europske unije, kolektivni ugovori koje su zaključili sindikati koji predstavljaju slobodne novinare (osobito ugovori koji se tiču fiksiranja cijena prodaje usluga slobodnih novinara) proglašeni su nezakonitim po članku 101 Ugovora o funkcioniranju Europske unije, koji se tiče slobodnog tržišnog natjecanja (nekadašnji članak 81 Ugovora o osnivanju Europske zajednice).

⁹ Ova je informacija preuzeta iz dva prethodno navedena istraživanja koje je proveo EFJ.

¹⁰ Za detaljnije informacije, pogledajte radnu verziju priručnika „The Future of Work in the Media, Arts and Entertainment Sector: Meeting the Challenge of Atypical working” autorica Pascale Charhon i Dearbhla Murphy, napisanog uz potporu organizacija FIA, FIM, UNI MEI i EFJ.

U slučaju slobodnih novinara, oni ili njihovi predstavnici smatraju se „poduzetnicima” unutar okvira zakona o zaštiti tržišnog natjecanja. Koncept „poduzetnika” nije definiran Ugovorom o funkcioniranju Europske unije, međutim, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda Europske unije, on „obuhvaća svaki entitet koji se bavi ekonomskom aktivnošću, neovisno o pravnom statusu entiteta i načinu na koji se financira”.

1999. godine, Sud Europske unije u predmetu *Albany (C-67/96)* utvrdio je da se Zakonu o zaštiti tržišnog natjecanja ne može dozvoliti da kolektivno pregovaranje utvrdi nezakonitim, uskraćujući time pravo **zaposlenika** da se za njih kolektivno pregovara. Godinu dana kasnije, u presudi *Pavel Pavlov i drugi protiv Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten*, Sud Europske unije (CJEU) je potvrdio da su samozaposleni medicinski specijalisti koji su plaćali doprinose za vlastito dopunsko mirovinsko osiguranje bili „poduzetnici”¹¹.

Međutim, značenju samozaposlenog radnika dodijeljena je nova interpretacija. 2014. godine, slučaj *FNV Kunsten Informatie en Media v Staat der Nederlanden (C-413/13)* proširio je pravo na kolektivno pregovaranje za samozaposlene. Presuda Europskog suda pojasnila je da ukoliko je „poslodavac” angažirao dotičnog samozaposlenog na istoj aktivnosti kao i zaposlene, on/ona će imati isti status kao zaposlenik (za više informacija, pogledajte ispod).

ŠTO KAŽE STRUČNJAK?

John Hendy, kraljičin savjetnik, odvjetnik specijaliziran za zaštitu sindikalnih i radničkih prava te profesor na Pravnom fakultetu pri sveučilištu University College of London (UCL), ističe:

*„Dok može biti prihvaćeno da bi se zakon o zaštiti tržišnog natjecanja trebao primjenjivati na pojedince (kao i na korporacije, partnerstva, suradnje i druge grupacije) koji uistinu vode poduzeća, jasno je da se zakon Europske unije mora promijeniti kako bi se od zabrane izuzeli pojedinci koji sami po sebi ne predstavljaju biznis. **Ako ništa drugo, milijuni radnika širom Europe lažno su klasificirani 'samozaposlenima' kako bi njihovi poslodavci izbjegli troškove i terete njihova zapošljavanja.***

*Pravno razlikovanje lako je učiniti u pravu Europske unije dopuštanjem kolektivnog pregovaranja za sve one koji potpadaju pod definiciju 'radnika' – definiciju koja je utvrđena u mnogim slučajevima Suda europske unije (poput *Lawrie-Blum C-66/85*, *Allonby C-256/01*). No, postoje i druge definicije koje su moguće. Jedna takva bila bi priznati pravo na kolektivno pregovaranje svim radnicima, osim ako poslodavac ili agencija za zaštitu tržišnog natjecanja mogu ustanoviti da radnik zapravo sam po sebi predstavlja biznis. Ukoliko samozaposleni radnici ne dobiju izuzeće iz zakona o zaštiti tržišnog natjecanja Europske unije (i ostalih*

¹¹ Slučaj C-180-184/98 Pavel Pavlov i drugi protiv Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten [2000] ECR I-6451.

takvih koji proizlaze iz EU), one države Europske unije koje odluče provesti presudu Pavlov, koja je odredila da samozaposleni radnici jesu poduzetnici (a neki pred time zatvaraju oči), prekršit će svoje obaveze pod člankom 11 Europske konvencije o ljudskim pravima, člankom 6 Europske socijalne povelje te ILO Konvenciju 98. U stvari, čini se da krše i članak 28 Povelje Europske unije o temeljnim pravima. S pravne strane gledano, ovo je nepodnošljivo stanje stvari."

IRSKI SLUČAJ

2004. godine, irska Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (br. E/04/002 iz 2004.) utvrdila je da kolektivni ugovor sklopljen između sindikata glumaca EQUITY/SIPTU te udruge Institute of Advertising Practitioners (udruge poslodavaca koja zastupa agencije za oglašavanje), u dijelu koji se tiče uvjeta pod kojima bi agencije za oglašavanje unajmile glumce, krši zakone o zaštiti tržišnog natjecanja.

U svojoj odluci, irska Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja razlikovala je slobodne stručnjake ili „samozaposlene nezavisne izvođače” i zaposlenike. „Samozaposleni nezavisni izvođači” smatrani su „poduzetnicima”. Ova odluka utjecala je na druge sindikate koji predstavljaju samozaposlene radnike u Irskoj, posebice **National Union of Journalists** u Ujedinjenom Kraljevstvu i Irskoj (NUJ) te opći sindikat, SIPTU, koji predstavlja samozaposlene glumce i glazbenike.

2011. godine, Irish Congress of Trade Unions uputio je službenu pritužbu Međunarodnoj organizaciji rada (ILO), smatrajući da Irska u više navrata nije u praksi uspjela provesti ILO-ovu Konvenciju o kolektivnom pregovaranju. U lipnju 2016. godine, ova je pritužba ocijenjena opravdanom. Opća skupština ILO-a odlučila je aktivno se pozabaviti irskim neuspjehom da prema slobodnim radnicima postupa u skladu s pravima sadržanim u Konvenciji. Vlada Republike Irske suočava se s pitanjima na Općoj skupštini ILO-a u Ženevi. **Vlada Republike Irske mora odgovoriti u studenom 2016. godine.**

Zanimljivo je za napomenuti da je gornji dom irskog parlamenta jednoglasno podupro inicijativu Laburističke stranke, koja zahtijeva da nova irska vlada izglasa set reformi zakona o radu, uključujući odredbu kojom bi se slobodnim novinarima ponovno dodijelilo pravo na kolektivno pregovaranje, dok je Vlada navela da će u sljedećoj fazi razmotriti amandmane na predloženu novu legislaciju. Irska vlada je dosljedno tvrdila da bi reforma domaćeg ili nacionalnog zakona o zaštiti tržišnog natjecanja dovela do kršenja europskog zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.

DANSKI SLUČAJ

1997. godine, danska Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja pokrenula je sudski postupak protiv sindikata **Danish Union of Journalists**. Agencija je optužila DJ za „namještanje cijena” predlaganjem minimalnog iznosa naknade za rad svojim članovima, slobodnim novinarima, u brošuri nazvanoj „Preporučeni uvjeti za slobodne novinare”. Presudila je da se svi slobodni novinari trebaju smatrati samozaposlenima te da su prema tome predloženi cjenici usluga za slobodne novinare nezakoniti pod **danskim zakonom o zaštiti tržišnog natjecanja** i da trebaju biti povučeni.

DJ je uložio žalbu protiv ovog rješenja, a Vijeće za zaštitu tržišnog natjecanja 2002. godine presudilo je da slobodni novinari koji rade povremeni posao istovjetan poslu kojeg rade zaposlenici moraju biti smatrani zaposlenicima te time ne potpadaju pod pravila zakona o zaštiti tržišnog natjecanja. Suprotno od toga, slobodni novinari koji rade na manje zavisnoj osnovi ne mogu biti uključeni u kolektivne ugovore ili izdavati preporučene cjenike usluga.

FNV KIEM / NIZOZEMSKI SLUČAJ

U slučaju „*FNV Kunsten Informatie en Media v. Staat der Nederlanden*”, iz prosinca 2014. godine, Sud Europske unije presudio je da zakon o tržišnom natjecanju Europske unije ne zabranjuje kolektivni ugovor koji omogućava minimalne naknade za **lažno samozaposlene**, odnosno preciznije, „*pružatelje usluga u situaciji usporedivoj s onom zaposlenika*” (§31-41). Ovaj prethodni postupak bio je upućen Sudu Europske unije od strane Prizivnog suda u Den Haagu, nastavno na žalbu nizozemskog sindikata FNV KIEM.

FNV KIEM već je ispregovarao s poslodavcima koji vode orkestre umetanje stavke u kolektivni ugovor koja jamči samozaposlenim glazbenicima minimalnu naknadu za rad i stopu doprinosa za mirovinsko osiguranje kada se nizozemska agencija za zaštitu tržišnog natjecanja usprotivila ispregovaranom kolektivnom ugovoru, uz tvrdnju da je on u suprotnosti s pravilima zakona o zaštiti tržišnog natjecanja. Sindikat je pokrenuo sudski postupak. Prizivni sud u Den Haagu je nakon toga pokrenuo zahtjev prema Sudu Europske unije za prethodnim postupkom.

Naposljetku, Prizivni sud u Den Haagu donio je presudu 1. rujna 2015. godine, nakon što je analizirao očitovanje Suda Europske unije na njegova prejudicijalna pitanja. Prizivni sud je presudio da su slobodni glazbenici bili lažni samozaposlenici utoliko što je njihov radni odnos imao poveznicu s podčinjenošću. **Unatoč tomu, Prizivni sud je bio oprezan i istaknuo da je njegova analiza bila ograničena na konkretan specifični slučaj te da nije obuhvaćala položaj samozaposlenih radnika u drugim sektorima djelovanja.** Drugim riječima, FNV KIEM podsjeća na princip izuzeća od zakona o tržišnom natjecanju za samozaposlene radnike.

Međunarodni instrumenti i ugovori

Glavni međunarodni ugovori o ljudskim pravima štite slobodu udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje¹². Ovi dokumenti primjenjuju se na „svakoga” ili na „radnike”. Ističu da su sva udruženja, uključujući sindikate, ključne sastavnice demokratske države.

MEĐUNARODNA ORGANIZACIJA RADA (ILO)

Sloboda udruživanja i zaštita prava na kolektivno pregovaranje ugrađene su u nekoliko konvencija i preporuka koje je usvojila Međunarodna konferencija rada, poglavito u *Konvenciju br. 87*, koja se tiče slobode udruživanja i zaštite prava na organiziranje, iz 1948. godine, te u *Konvenciju br. 98*, koja se tiče prava na organiziranje i kolektivno pregovaranje, iz 1949. godine.

Pravo na kolektivno pregovaranje zajamčeno je **člankom 4 Konvencije o pravu na organiziranje i kolektivno pregovaranje ILO-a**, koji nameće obavezu usvajanja mjera za promicanje punog razvoja i uporabe kolektivnog pregovaranja. ILO-ova Konvencija kolektivnog pregovaranja definira pojam „kolektivnog pregovaranja” kao „*svako pregovaranje koje se vodi između poslodavca, skupine poslodavaca ili jedne ili više organizacije poslodavaca s jedne strane te jedne ili više organizacije radnika s druge strane, radi: (a) utvrđivanja radnih uvjeta i uvjeta za zapošljavanje; (b) reguliranja odnosa između poslodavaca i radnika; (c) reguliranja odnosa između poslodavaca ili njihovih organizacija te radničke organizacije ili radničkih organizacija*”.

Odbor stručnjaka Međunarodne organizacije rada pozabavio se položajem samozaposlenih radnika i kolektivnim pregovaranjem u primjedbi koja se tiče primjene Konvencije br. 98 u Nizozemskoj¹³. Odbor stručnjaka naglasio je da članak 4 Konvencije br. 98 uspostavlja načelo „*slobodnog i dobrovoljnog kolektivnog pregovaranja i nezavisnosti stranaka u pregovaranju*”¹⁴. **Ukoliko bi bila primijenjena u skladu sa standardima ILO-a, sindikalna prava bi se ponovno uspostavila za sve radnike.**

12 Sloboda udruživanja je zajamčena Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima te Međunarodnim paktom o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pitanjima. Pravo na kolektivno pregovaranje je također zajamčeno Međunarodnim paktom o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pitanjima.

13 Nismo uspjeli pronaći izvorni dokument. Ova informacija potječe iz radne verzije priručnika „*The Future of Work in the Media, Arts and Entertainment Sector: Meeting the Challenge of Atypical working*” autorica Pascale Charhon i Dearbhail Murphy, napisanog uz potporu organizacija FIA, FIM, UNI MEI i EFJ.

14 Ibid.

VIJEĆE EUROPE

Pod pravnim poretkom Vijeća Europe, prava na osnivanje sindikata i pridruživanje sindikatima te kolektivno pregovaranje zajamčeni su Europskom konvencijom o ljudskim pravima te Europskom socijalnom poveljom.

Članak 11 Europske konvencije o ljudskim pravima navodi da *svatko ima pravo osnivanja sindikata i pridruživanja sindikatima zbog zaštite svojih interesa*, što je specifičan dio općeg prava na slobodu udruživanja. Sloboda udruživanja utvrđena je u sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava kao pravo koje se odnosi na pojedince, ali i na sama udruženja. Određena ograničenja, dopuštena samo u strogo ograničenim okolnostima, navode se u drugom stavku članka 11¹⁵. Prema Konvenciji, države članice imaju pozitivnu obavezu „osigurati učinkovito uživanje prava na slobodu udruživanja”¹⁶.

Članak 5 Europske socijalne povelje utvrđuje prava radnika, kao i poslodavaca, da osnivaju organizacije i pridružuju se organizacijama radi zaštite svojih ekonomskih i socijalnih interesa bez ikakvih de facto ili de jure zapreka ovoj slobodi od strane nacionalnog zakonodavstva.

Iako pravo na kolektivno pregovaranje nije izričito navedeno u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima, jurisprudencija **Europskog suda za ljudska prava** utvrdila je da je ono ključan sastavni dio prava na osnivanje i pridruživanje sindikatima ustanovljenog člankom 11 Konvencije (Demir i Baykara protiv Turske, 2008., br. 34503/97). **Članak 6 Europske socijalne povelje** utvrđuje pravo „na kolektivno pregovaranje” i potiče države članice na poduzimanje pozitivnih mjera. Nabrajaju se radnje koje države mogu poduzeti kako bi se osigurala „djelotvorna primjena” ovog prava, uključujući aktivno promicanje zajedničkih konzultacija između „radnika” i „poslodavaca”.

EUROPSKA UNIJA

Od stupanja na snagu Lisabonskog ugovora, koji mijenja i dopunjava Ugovor o Europskoj uniji (prosinac 2009. godine), **Povelja Europske unije o temeljnim pravima** je pravno obvezujuća i ima jednaku pravnu vrijednost kao ugovori EU-a.

Povelja Europske unije o temeljnim pravima utvrđuje slobodu udruživanja te pravo na kolektivno pregovaranje i kolektivno djelovanje.

¹⁵ Članak 11 stavak 2: „Ne mogu se postavljati nikakva druga ograničenja ostvarivanju tih prava, osim onih koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.” Prema Europskom sudu za ljudska prava, ove se iznimke trebaju striktno interpretirati: samouvjerljivi i nepobitni razlozi mogu opravdati ograničenja (Refah Partisi i drugi protiv Turske, presuda od 20. veljače 2003., §100).

¹⁶ Ouranio Toxo i drugi protiv Grčke, presuda od 20. listopada 2005., §37.

Članak 12 Povelje štiti „pravo svakoga da osniva sindikate i pridružuje se sindikatima radi zaštite vlastitih interesa“. Ograničenja za primjenu ove slobode nisu navedena u članku. Ipak, obrazloženja koja se tiču ovog prava ističu da je „značenje odredbi iz stavka 1 istovjetno značenju odredbi iz Europske konvencije o ljudskim pravima, ali je njihov opseg širi budući da se primjenjuju na svim razinama, uključujući europsku razinu. U skladu s člankom 52 (stavak 3) Povelje, ograničenja na to pravo ne mogu premašiti ona smatrana legitimnim po članku 11 (stavak 2) Europske konvencije o ljudskim pravima¹⁷.“

Pravo na kolektivno pregovaranje i kolektivno djelovanje utvrđuje se **člankom 28** Povelje Europske unije o temeljnim pravima, prema kojem „radnici i poslodavci, ili njihove organizacije, imaju, u skladu s pravom Unije te nacionalnim zakonodavstvima i praksom, pravo na pregovaranje i sklapanje kolektivnih ugovora na odgovarajućim razinama i, u slučaju sukoba interesa, pravo na poduzimanje kolektivnog djelovanja za obranu svojih interesa, uključujući i štrajk“. Ovaj članak ne sadrži više informacija koje se tiču provedbe i domašaja ugovornih odnosa.

Članak 53 Povelje Europske unije o temeljnim pravima utvrđuje da se ništa ne smije tumačiti kao ograničavanje ili nepovoljno utjecanje na ljudska prava i temeljne slobode na način na koji ih priznaju prvenstveno **međunarodni sporazumi**. U tom pogledu, sloboda udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje moraju se tumačiti u skladu s odgovarajućim konvencijama ILO-a koje su ratificirale sve države članice EU-a.

Promicanje dijaloga između socijalnih partnera (predstavnik poslodavaca i radništva) prepoznato je kao zajednički cilj Europske unije i država članica kroz brojne direktive i Ugovor o funkcioniranju Europske unije (**članci 151-155**).

Aktualni razvoj događaja

EUROPSKI PARLAMENT

14. siječnja 2014. godine, Europski parlament usvojio je dvije rezolucije, prvu o socijalnoj zaštiti za sve, uključujući samozaposlene radnike (**2013/2111(INI)**) a drugu o učinkovitoj inspekciji rada (2013/2112(INI)). U prvoj rezoluciji, Europski parlament poziva, između ostalog, Europsku komisiju, države članice i socijalne partnere da „na dnevni red stave pitanja koja se odnose na prava na rad i socijalnu zaštitu samozaposlenih radnika, kako bi se uvele adekvatne okvire odredbe socijalne zaštite za samozaposlene, koje se temelje na uzajamnosti i načelu ne diskriminacije, te da analiziraju trebaju li se i na koji način samozaposleni uključiti u kolektivno pregovaranje, uključujući posebne strategije za uključivanje dvojbi samozaposlenih radnika u slučajeve kada nacionalno pravo ne dopušta da sindikati predstavljaju samozaposlene radnike.“

¹⁷ Kao što je istaknuto u komentarima, ova obrazloženja su inicijalno pripremljena pod nadležnosti predsjedništva Konvencije koje je izradilo Povelju Europske unije o temeljnim pravima. Iako kao takvi nemaju status zakona, vrijedan su alat za tumačenje namijenjen pojašnjenju odredbi Povelje.

U drugoj rezoluciji, Europski parlament utvrdio je da je prisutan rastući trend lažnog samozapošljavanja, *outsourcinga* i angažiranja podizvođača, što može dovesti do povećanja nesigurnih poslova te daljnjeg pogoršanja već niskih razina zaštite radnika. Također se ističe da sve kategorije radnika, zaposlenih ili samozaposlenih, potpadaju pod nadležnost nacionalnih inspektorata te moraju uživati istu razinu zaštite.

EUROPSKA KOMISIJA

U ožujku, Europska komisija pokrenula je javnu raspravu o **europskom stupu socijalnih prava** kako bi prikupila mišljenja i komentare drugih europskih institucija, nacionalnih tijela i parlamenata, socijalnih partnera, dionika, civilnog društva, stručnjaka iz akademske zajednice i građana. Inicijativa je usmjerena na europodručje. Online konzultacije trajat će do kraja 2016. EFJ će sudjelovati u konzultacijama, a jednako postupanje prema svim radnicima, neovisno o njihovom radnom odnosu, bit će ključna točka, kao i pravna osnova, zaštite kolektivnog pregovaranja, posebice u pogledu agencija za zaštitu tržišnog natjecanja.

Od siječnja do travnja, Europska komisija ocjenjivala je Direktivu 91/533/EEC, usvojenju 14. listopada 1991. godine, koja se odnosi na obvezu poslodavca da obavijesti radnike o uvjetima koji se primjenjuju na ugovor o radu ili radni odnos (također nazvana „Direktiva o pisanoj izjavi“). Ovo ocjenjivanje će istražiti trebaju li se novi oblici radnih odnosa (posebno ugovori na određeno i na nepuno radno vrijeme, rad na daljinu, rad preko agencija za privremeno zapošljavanje, ugovori za slobodne novinare, ugovori o radu po pozivu ili ugovori na nula sati) razmatrati kao da potpadaju unutar ili izvan opsega primjene Direktive.

EUROPSKI GOSPODARSKI I SOCIJALNI ODBOR

U svibnju je Europski gospodarski i socijalni odbor, savjetodavno tijelo Europske unije, objavio mišljenje o promjeni prirode radnih odnosa i učincima te promjene na zadržavanje pristojnih plaća. Odbor, između ostalog, preporučuje da se riješi pitanje pokrivenosti kolektivnim pregovaranjem.

„EGSO je zabrinut time što bi se pravo na slobodno udruživanje onih radnika koji se smatraju samozaposlenima moglo dovesti u pitanje ako se njihovo udruživanje može smatrati stvaranjem kartela, zbog čega bi se mogli naći u sukobu s pravilima EU-a o praksama koje narušavaju tržišno natjecanje. Te bojazni, koje bi mogle ugroziti ovo temeljno pravo, potrebno je riješiti i ukloniti. Potrebno je vodstvo u pogledu primjene pravila o tržišnom natjecanju na samozaposlene radnike koji se nalaze u situaciji nalik situaciji zaposlenika. U tom kontekstu, upotreba pojma ‘radnik’ kako ga definira ILO, umjesto uže definiranog pojma ‘zaposlenik’, doprinijela bi boljem razumijevanju primjene temeljnih načela i prava pri radu, čije uživanje ne bi smjela narušavati pravila tržišnog natjecanja EU.“

Najbolje prakse

Neke članice EFJ-a pokrenule su inicijative kako bi bolje zaštitile prava slobodnih novinara, samozaposlenih novinara i novinara poduzetnika.

KALKULATOR ZA SLOBODNE NOVINARE

2010. godine, **Norwegian Journalists' Union** razvio je kalkulator za izračun naknada slobodnim novinarima. Strategija je bila izjednačiti naknade slobodnim novinarima s plaćama zaposlenih kako bi se postigla jednakost u primanjima. Kalkulator omogućava samozaposlenim novinarima da izračunaju iznos satnice koju bi izdavač platio zaposleniku za isti posao u istom sektoru (npr. u dnevnim tiskovinama, političkim tjednicima, na lokalnim TV postajama, privatnim radio i televizijskim postajama, javnim televizijama), za radnika sa sličnim iskustvom (npr. početnik, 10 godina iskustva, 20 godina iskustva). Ovaj je alat nadahnuo druge EFJ članice.

Anette S. Andresen, voditeljica ogranaka slobodnih novinara u sindikatu Norwegian Journalists' Union i članica ekspertne radne skupine EFJ-a za slobodne novinare (FREG), ističe da je ovaj alat dio sveukupne strategije.

„Čvrsto vjerujem da je kolektivno pregovaranje pravi način za pozabaviti se s poteškoćama s kojima se suočavaju slobodni novinari. Iskustvo nam je pokazalo da je pregovaranje slobodnih novinara s međunarodnim medijskim kućama moguće: slobodni novinar jednostavno ima premalo pregovaračke moći.“

Ove godine ostvarili smo veliki napredak. Sindikat je pravo slobodnih novinara na kolektivno pregovaranje učinio jednim od svojih prioriteta. Među zaposlenim novinarima postojalo je rasprostranjeno razumijevanje da je nužno usredotočiti se na prava slobodnih novinara. Ovo razumijevanje postigli smo bliskom suradnjom s drugim ograncima sindikata te time što je vodstvo sindikata vrlo ozbiljno shvatilo probleme s kojima se suočavaju slobodni novinari.

Još jedan od ključnih razloga je taj da dolazi do otpuštanja u sektoru tiska i mnogi novinari posvjedočili su kako su njihovi kolege morali napustiti svoje poslove, dok slobodni novinari popunjavaju nastalu prazninu. Zaposleni novinari sada počinju uviđati i osjećati posljedice držanja potplaćenih slobodnih novinara budući da i oni sada postaju prekamni slobodni novinari. Stoga je u svačijem interesu da se povise naknade slobodnim novinarima.“

Kalkulator za slobodne novinare pokazao se vrlo korisnim i do danas su ga usvojile druge EFJ članice. U ožujku 2015. godine, **valonski Association of Journalists (AJP)** izradio je kalkulator za naknade zasnovan na norveškom modelu. Kalkulator uključuje novu platformu koja nudi usluge za slobodne novinare, zahvaljujući kojima oni mogu bolje komercijalizirati svoj posao, te donosi popis slobodnih novinara s njihovim ekspertizama. Osim kalkulatora, AJP je također razvio platformu za razmjenu novinara.

Početak 2014. godine, **Swedish Union of Journalists (SJF)** je izradio svoj vlastiti kalkulator plaća.

Natasha Lopez, predstavnik SJF-a u ekspertnoj radnoj skupini (FREG) napominje: „*To je bio odgovor na problem koji su mnogi naši članovi iskusili – da sustav preporuka fiksnih iznosa naknada za slobodne novinare, koji smo godinama imali, više nije relevantan. Važno je naglasiti da neki slobodni novinari jesu koristili i još uvijek koriste sustav preporuka slobodnim novinarima (koji još uvijek koristimo usporedno s kalkulatorom) i da nemaju nikakav problem zahtijevati ovaj iznos naknade. No, za mnoge je preporučeni iznos bio mnogo viši od onog koji su njihovi klijenti bili voljni platiti. Slobodni novinari su također smatrali da im nisu potrebne tako visoke naknade. Kalkulator, suprotno od preporuke slobodnim novinarima, uzima u obzir brojne različite stavke, na primjer koliki su troškovi u vašoj organizaciji i koliko je trošak vašeg hladnog pogona (vremena koje ulažete u razvijanje ideja). Kalkulator slobodnim novinarima također pomaže odrediti koje troškove trebaju pokriti iz nadnica.*”

AUSTRIJA – BORBA ZA SLOBODNE NOVINARE

1. Peticija

U travnju 2015. godine, Austrian Union of Journalists GPA-djp pokrenuo je peticiju zahtijevajući više naknade za slobodne novinare. Peticija je uslijedila nakon sukoba s udruženjem tiskanih medija Austrian Newspaper Association (VÖZ).

Tijekom posljednjeg kruga pregovora, dogovoreno je da će slobodni novinari dobiti povećanje naknadne po količini teksta (naknada je iznosila 34,50 eura za 1000 znakova, a sindikat je tražio povećanje na 36,50 eura). No, poslodavci su odbili uvažiti tako malo povećanje.

Predsjednik GPA-djp-a, Franz Bauer, istaknuo je važnost ove povišice za slobodne novinare. Isplaćivanje nepravednih naknada ugrožava egzistenciju mnogih zaposlenih novinara. „Je li ijedan poslodavac promislio kako netko može živjeti s tako malim prihodima? Poslodavci bi trebali zajamčiti adekvatne naknade za rad slobodnim novinarima u našem sektoru kako bi se mogla garantirati kvaliteta novinarstva,” uvjerava Bauer.

Ova kampanja je navela zaposlene i slobodne novinare da se udruže i da zajedno potpišu peticiju kako bi zahtijevali pravednije plaće za slobodne novinare.

Sindikat je također objavio novinski oglas (pogledajte ispod) i to konkretno u novinama glavnog pregovarača suparničke strane. Ova im je strategija pomogla da steknu prednost u pregovorima.

Više informacija: www.gpa-djp.at/cms/A03/A03_0.a/1342556726798/home/journalistengewerkschaft-in-der-gpa-djp-unternehmer-wollen-journalisten-aushungern

2. # FREItag2016

Razvijanje usluga za slobodne novinare

GPA-djp je organizirao seriju radionica za slobodne novinare kako bi poboljšali svoje novinarske vještine i poznavanje područja socijalne zaštite. Ove radionice uključuju teme transmedijalnog pripovijedanja, fotografije, izračuna naknada, socijalne zaštite, ugovora itd.

BJELORUSIJA: ZABRINJAVAJUĆI SLUČAJ

U Bjelorusiji, raditi kao slobodni novinar može se smatrati kriminalnim djelom. 2015. godine, bjeloruske vlasti podnijele su 28 tužbi protiv slobodnih novinara i nametnule im novčane kazne. Prema udruženju Belarusian Association of Journalists (BAJ), ukupan iznos nametnutih kazni dosegnuo je 146,78 milijuna bjeloruskih rubalja (više od 8 000 eura).

U svim slučajevima, novinari su bili optuženi za povredu članka 22.9 bjeloruskog Kodeksa administrativnih prekršaja za „nezakonitu proizvodnju i distribuciju proizvoda masovnih medija”. Zakon priznaje samo zaposlene novinare koji rade za državno registrirane medijske organizacije i za svakoga tko ne spada u ovu kategoriju smatrat će se da krši zakon.

EFJ i BAJ su u više navrata protestirali protiv postojanja i primjene ovog apsurdnog zakona o medijima. Prošle godine, ove su organizacije pisale ministru informiranja zahtijevajući priznavanje slobodnih novinara. Međutim, do danas vlada nije dala nikakav odgovor, niti je promijenila ovaj zakon.

Bastunets, A. predsjednik BAJ-a: „Pravno gonjenje bjeloruskih slobodnih novinara zbog surađivanja s inozemnim medijima bez novinarske iskaznice krši bjeloruski zakon i međunarodne pravne obaveze Bjelorusije.

Što se bjeloruskog zakonodavstva tiče, **nikakva odgovornost za novinarsku aktivnost bez novinarskih dokumenata nije propisana u članku 22.9, 2. dio, bjeloruskog Kodeksa administrativnih prekršaja, na kojeg se poziva prilikom izricanja kazni bjeloruskim slobodnim novinarima. Članak je usmjeren na sudsko gonjenje nezakonite produkcije i/ili distribucije proizvoda masovnih medija. Međutim, proizvodnju masovnih medija rade medijske kuće, a distribuciju vrše medijski distributeri. Novinari ne stvaraju proizvode masovnih medija. Oni pripremaju materijale i izvještaje za uredništvo.**

Pravno gonjenje novinara na temelju članka 22.9, 2. dio, bjeloruskog Kodeksa administrativnih prekršaja povređuje norme članka 34 bjeloruskog ustava te članka 18 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Gonjenje je zasnovano na razlozima ograničavanja slobode govora, što nije propisano gore navedenim pravnim dokumentima. Kontekst ovih materijala nije uzet u razmatranje.”

Slobodnim novinarima nisu izrečene nove kazne od travnja 2016. godine. Međutim, ovaj period zatišja može se objasniti aktualnom kampanjom za parlamentarne izbore u državi. Slična stanka zamijećena je uoči predsjedničkih izbora 2015. godine. Nažalost, novi val ugnjetavanja slobodnih novinara uslijedio je nakon izbora.

EFJ-OVA POVELJA O PRAVIMA SLOBODNIH NOVINARA

- 1.** Svaki slobodni novinar ima pravo organizirati se u sindikat i kolektivnim djelovanjem težiti poboljšanju položaja slobodnih novinara i drugih novinara. Slobodni novinari i njihovi sindikati trebaju imati pravo nuditi usluge kako bi promicali solidarnost među slobodnim novinarima i između slobodnih i zaposlenih novinara, kao što su preporuke iznosa naknada i kolektivno pregovaranje.
- 2.** Svaki slobodni novinar treba imati jednaka profesionalna prava kao zaposlenik, jednako pravo na traženje informacija, zaštitu izvora, podržavanje etičkih standarda.
- 3.** Svaki slobodni novinar ima pravo na pismeni ugovor. Svaki slobodni novinar ima pravo da se s njim postupa kao s ravnopravnim partnerom u pregovorima.
- 4.** Svaki slobodni novinar ima pravo na svoja autorska prava. Svi slobodni novinari moraju imati neotuđiva moralna prava autora. Slobodni novinari moraju imati pravo na kolektivno pregovaranje u vezi s njihovim autorskim pravima.
- 5.** Svaki slobodni novinar ima pravo izabrati najprikladniji oblik za njegov/njezin način bavljenja slobodnim novinarstvom. Lažni slobodni novinar koji je ekonomski ovisan treba se tretirati kao zaposlenik i dobit će sva zakonska prava i povlastice.
- 6.** Svaki slobodni novinar, pod jednakim uvjetima kao zaposlenici, treba uživati pravo na jednaku zaštitu institucija socijalne sigurnosti, kao što su:
 - a) plaćeno bolovanje
 - b) mirovina
 - c) novčana naknada za vrijeme nezaposlenosti
 - d) novčana naknada za roditeljski dopust jednaka onoj usporedivog zaposlenika
 Ovo se može organizirati drugačije, ovisno o okolnostima u pojedinim državama.
- 7.** Svaki slobodni novinar ima pravo na jednaki tretman, kao i na primanje dostojne financijske naknade, kako ponudom jeftinog rada ne bi potkopao položaj zaposlenih radnika. Ovo uključuje pravo – kada ga/je se šalje na opasne zadatke – da dobije isto usavršavanje, osiguranje i sigurnosni sustav kao i zaposlenici u istoj situaciji.

4. POGLAVLJE

Pravedni ugovori za kvalitetno novinarstvo

Što su autorska prava?

Zakon koji uređuje autorska prava (i copyright u anglosaksonskom pravu) pravna je osnova za novinare koja im omogućava da žive od nezavisnog, profesionalnog rada. Odmah moramo razjasniti dva smisla u kojima novinari koriste „autorska prava”.

U osnovi, „**zakoni o autorskim pravima**” su zakoni koji autorima svih tipova daju dva osnovna seta prava.

Jedan od ovih setova prava daje autorima kontrolu nad time tko može umnožiti njihova djela i učiniti ih dostupnim javnosti („ekonomsko pravo”). Drugi set uključuje pravo autora da zahtijevaju da budu priznati i označeni kao autori svojih djela, kao i da se poštuje cjelovitost djela („moralna prava”).

Ekonomska prava novinarima omogućavaju financijsku naknadu

Pravo na kontrolu distribucije njihovih djela ono je pravo koje novinarima omogućava potraživanje financijske naknade. Kada novinari ne bi imali to pravo, svatko bi mogao preuzeti njihova djela i prodati pristup tim djelima, neovisno o tome gdje su prvo bila objavljena. Ovo je posebno jasno za slobodne novinare, ali i za fotografe, koji često mogu zaraditi više od prodaje licenci izdavačima za korištenje fotografija koje su već prethodno objavljene nego od same prve uporabe.

Dodatne isplate autorskih honorara podupiru snažno novinarstvo

Zakoni o autorskim pravima propisuju da bi novinari trebali dobiti udio od isplate za „sekundarnu uporabu” njihovih djela – npr. od naknade koju škole i sveučilišta plaćaju za pravo na umnožavanje članaka iz knjiga i novina. Ove „**isplate autorskih honorara**” distribuiraju se kroz društva za ubiranje naknada (pogledajte ispod). One pružaju ključni dodatak plaćama i isplatama za primarnu uporabu djela, pomažući novinarima da zarađuju za život kao profesionalci nezavisni od sponzora i lobista.

Moralna prava štite integritet novinarskog rada

Još je jedan način na koji zakon o autorskim pravima podupire etičko novinarstvo: putem prava da novinari budu priznati, da budu označeni kao autori i da štite cjelovitost svojih djela. Ova prava poznata su kao „moralna prava”.

Ova moralna prava postoje nezavisno od „ekonomskog prava” na umnažanje djela i na to da se ta djela čini dostupnim. Neovisno o tome tko je kupio licencu za djelo, autor, tj. novinar ili fotograf, ima pravo biti označen kao

autor svaki put kada je djelo korišteno (osim u Ujedinjenom Kraljevstvu i Irskoj – pogledajte ispod). Ovo je važno kako bi se zaradilo za život – kako će inače budući klijenti i poslodavci znati kvalitetu rada, osim ako ga nisu vidjeli povezanog s novinarevim imenom. Ovo je također važno i za praksu etičkog novinarstva, budući da autor teksta ili fotograf preuzima odgovornost za djelo uz koje stoji njegovo ime.

Pravo na cjelovitost omogućava novinaru ili fotografu da se usprotivi izobličenju njegova djela, budući da bi takva upotreba u posebnom kontekstu naškodila njegovoj reputaciji.

Također, (i u ovom slučaju u većini država) novinari imaju pravo tužiti svakoga tko osakati ili izobličiti njihovo djelo. Ovo je pravo ključno za zaštitu standarda etičkog izvještavanja.

Uloga novinarskih sindikata

U nekim državama, novinarski sindikati mogu provoditi **kolektivno pregovaranje** oko ugovora, odredbi i uvjeta kojima se uređuju autorska prava njihovih članova.

Gotovo uvijek, zakoni o autorskim pravima provode se tako da novinari, poput drugih autora, imaju pravo na tužbe za novčanu odštetu. (Postoje i kaznena djela, no, po iskustvu EFJ-a, gotovo nikad nisu relevantna za provođenje prava novinara.) Samo novinar osobno može pokrenuti sudski postupak: stoga njihovi sindikati imaju ključno pravo u **podupiranju novinara za pokretanjem postupka, uključujući nuđenje zastupanja**.

Prije nego što novinari mogu primijeniti svoja prava, moraju dakako znati što ona zapravo jesu. Stoga, u svim državama, vjerojatno je najznačajnija uloga novinarskih sindikata educirati članove o autorskim pravima.

Zakone o autorskim pravima sve se više napada – od strane pojedinaca koji radije ne bi plaćali autorska djela, a koje velikodušno podržavaju korporacije koje zgrću bogatstvo preuzimanjem radova drugih i prodajom oglasa uz te radove. Novinarski sindikati imaju bitnu ulogu u **provođenju kampanja i lobiranju** na nacionalnoj i, kroz EFJ, međunarodnoj razini za zaštitu i proširenje tih prava.

Ovo bi trebalo uključivati provođenje kampanja za podizanje osviještenosti pojedinačnih građana o važnosti autorskih prava, i to putem osiguravanja pristupa visoko kvalitetnim nezavisnim autorskim djelima, posebno imajući u vidu da je autorima sve više potrebno pravo da se prema njima postupa pravedno kada se njihov rad distribuira putem interneta.

Borba za navedena prava također bi trebala uključiti lobiranje za boljom zaštitom u zakonima o autorskim pravima, koja bi spriječila medijske tvrtke u nametanju nepravednih ugovornih klauzula, na primjer onih koje uskraćuju novinarima daljnju zaradu od ponovne uporabe njihovih djela.

U situacijama u kojima je novinarskim sindikatima omogućeno ući u **kolektivno pregovaranje** s izdavačima i radiodifuznim kućama, ovo je vjerojatno njihova najznačajnija uloga. Tako se može utvrditi razina isplate autorskih honorara. U Njemačkoj, u teoriji, utvrđuju se minimalne razine novčane naknade za slobodne novinare (pogledajte ispod).

I kao posljednje, no ne i najmanje važno, sindikati igraju ulogu u zaštiti isplata autorskih honorara. U nekoliko država (poput Danske), sindikati su direktno uključeni i u raspodjelu isplata. Sindikati se trebaju pobrinuti da interesi novinara budu zaštićeni politikama društava za ubiranje naknada, i to uključivanjem u strukture tih društava.

Nadolazeće promjene...

U jesen 2016. godine, Europska komisija objavila je prijedloge promjene zakona o autorskim pravima u svojim državama članicama. Takve promjene neće stupiti na snagu još nekoliko godina. Informacija kojom EFJ raspolaže u listopadu 2016. godine je da promjene, ukoliko budu usvojene, ne bi promijenile savjete predstavljene u ovome poglavlju. Pitanja koja su otvorena Komisijinim prijedlozima su značajna i EFJ će energično lobirati kako bi se pobrinuo da rezultati budu čim pogodniji za novinare. Ovo je poglavlje ipak ograničene dužine i neće detaljnije ulaziti u tu problematiku.

Koja prava imaju novinari

Novinari proizvode riječi ili slike koje se lako mogu umnožiti. To je vrijedilo u doba tiskarskih strojeva pokretanih na paru, a još više vrijedi danas u doba moćnih dlanovnika. Ekonomska vrijednost novinarskog rada stoga je poduprijeta zakonima protiv ljudi koji ga umnažaju bez dopuštenja. Kada novinari daju dopuštenje, u zamjenu za novac, oni sklapaju ugovor s izdavačem ili radiodifuzijskom kućom, koji se često naziva „licencom” za uporabu njihova rada. Autorski ugovori nisu komplicirani – barem ne na način na koji svakodnevno utječu na novinare.

0. Ono što stvorite, to posjedujete. Fotografiju, novinsku priču, radijski prilog, karikaturu kojom se osvrćete na novosti... Ukoliko ste vi to napravili, vaše je. Važna iznimka je da u nekim državama, uključujući Ujedinjeno Kraljevstvo, Irsku, Nizozemsku, Poljsku, Češku i Mađarsku, novinarsko djelo stvoreno pod ugovorom o radu pripada poslodavcu. U državama poput Slovenije i Litve, smatra se da poslodavac posjeduje ekonomska prava na djelo na ograničeno vremensko razdoblje.

1. Autorska prava ne trebaju se registrirati (osim u SAD-u). Što autor stvori, njegovo je jednostavno temeljem činjenice da je on to stvorio. Simbol © nije nužan, ali ga ne škodi imati.

2. Autorska prava zaštićuju konkretan razmještaj riječi u članku, kao i predmeta i ljudi na fotografiji, što se u žargonu naziva „izričajem”. Autorska prava ne primjenjuju se na činjenice ili ideje. Ukoliko urednik ili producent nalože nekome da proizvede djelo utemeljeno na konkretnoj ideji, po zakonu to nema nikakav učinak nad vlasništvom nad djelom.

3. Uobičajena praksa je da je ono što slobodni novinar prodaje uredniku ili producentu licenca za konkretno djelo, za jednu uporabu, za jedno područje, za jedan medij. Ono što zaposleni novinar prodaje u zamjenu za njegovu/njezinu plaću je pravo na tiskanje ili emitiranje čitavog njegovog/njezinog rada proizvedenog na poslu. Općenito, ukoliko izdavač ili radiodifuzijska kuća žele iznova uporabiti djelo ili ga uporabiti u drugačijem kontekstu, na primjer kako bi novinski članak stavili na mrežne stranice, za to bi trebali platiti više.

Novinari mogu izabrati žele li pristati na naknadu koja uključuje (ograničenu) uporabu njihova djela na mrežnim stranicama. U Francuskoj, mjesečni časopis ima pravo postavljati članke na mrežne stranice na mjesec dana, a dnevne novine na jedan dan – nakon toga plaćaju više (pod tzv. „HADOPI zakonom“). Povjerenstvo sastavljeno podjednako od poslodavaca iz sektora medija i sindikalnih predstavnika odlučuje u slučaju nesuglasica oko ove uporabe.

4. Izdavači i radiodifuzijske kuće energično pokušavaju dobiti odobrenje novinara za najširu moguću uporabu njihovih djela za najmanju moguću količinu novca. Oni s mudrijim odvjetnicima mogu „ponuditi“ ugovore po kojima ispadaju velikodušnima što omogućavaju novinarima da zadrže svoja autorska prava, a potom zahtijevaju licencu da s njihovim djelima rade što žele, bilo gdje, zauvijek.

U Ujedinjenom Kraljevstvu, Irskoj i na Malti, zakonski je moguće da izdavači i radiodifuzijske kuće zahtijevaju da novinari „prepišu“ sva prava na njih, često bez ikakve dodatne naknade. „Prepisati“ je žargon za „prodati u potpunosti“ – time oni, po zakonu, postaju autorima. Dakle, izdavači i radiodifuzijske kuće žele u potpunosti posjedovati rad za iznos svega jedne mjesečne stanarine. EFJ savjetuje novinarima da se odupru ovome.

Pod zakonom o autorskim pravima, nije moguće „prepisati“ autorska prava, iako neki izdavači i radiodifuzijske kuće primjenjuju pritisak kako bi dobili licence vrlo velikog opsega. U Njemačkoj, pravo na pravednu novčanu naknadu zajamčeno je nacionalnim zakonom. Novinari mogu zahtijevati pravednu novčanu naknadu za bilo kakvu uporabu njihovih djela koja nije bila predviđena u vrijeme potpisivanja ugovora.

5. Neki novinari, možda posebice oni mlađi, u osvrtima koje pišu za izmišljeni britanski *What Fridge?* časopis postavljaju pitanje zašto ne bi predali svoja prava – hoće li ona uopće išta vrijediti za nekoliko mjeseci? Ukoliko ta prava ne vrijede ništa, zašto onda izdavač ulaže toliki trud kako bi stekao pravo na besplatno ponovno korištenje materijala? Oni koji licenciraju samo prava na prvu uporabu, mogu dobiti dodatan novac – možda od prodaje licence za prevođenje francuskom *Quel réfrigérateur?* časopisu.

6. Novinari pregovaraju s izdavačima i radiodifuzijskim kućama kako bi izdali licence za riječi i slike koje će se objavljivati u novinama, časopisima, online medijima, televizijskim i radijskim emisijama – ovo su „primarne uporabe“ djela. Novinarima nije moguće pregovarati o pojedinačnim licencama za svaku „sekundarnu uporabu“ njihovih djela, kao u slučajevima kada tvrtka ili korisnik knjižnice fotokopiraju članke iz novina i časopisa, ili kada postaja s kabelaške televizije ponovno emitira programe. Ovakva se uporaba rješava „kolektivnim licenciranjem“. Novinari se moraju registrirati pri nadležnom „društvu za ubiranje naknada“ u njihovoj državi kako bi primili svoj udio novca plaćenog za takve uporabe.

EFJ čvrsto preporučuje da njezine sindikalne članice postanu dijelom procesa kolektivnog upravljanja i zahtijevaju mjesta u odborima društava za ubiranje naknada. Ovo je važan korak u osiguravanju financijske naknade njihovim članovima za sekundarne uporabe.

7. Izdavanje licence može se dogovoriti telefonskim pozivom, tj. ljudi mogu sklopiti ugovor usmenim putem, no posvuda će imati problema ukoliko moraju dokazati što je dogovoreno. Stoga savjetujte članove da ono što dogovore, stave na papir. U svojoj publikaciji *Authors' rights handbook for journalists*, EFJ predstavlja koristan model ugovora, a preporuke o ugovorima donosi na stranici o autorskim pravima.

8. Sastavni dijelovi autorskih prava koji su ključni u osiguravanju da novinari sami sebe mogu uzdržavati kao nezavisni profesionalci su pravo na davanje ovlasti nekome drugome da umnoži njihovo djelo – ili uskraćivanje te ovlasti ukoliko drugi ne ponude dovoljno novca kako bi kompenzirali autore za njihove vještine i rad – te pravo na naplatu daljnjih naknada za daljnju uporabu.

Novinari također trebaju zaštititi svoje reputacije, a to znači zaštititi svoj rad. Stoga im zakon daje osobna autorska prava. Ona su:

- pravo da budu priznati i označeni kao autori djela – na primjer s potpisom uz članak u novinama ili na kraju filma;
- pravo da štite cjelovitost svog djela – pravo da tuže svakoga tko ga mijenja ili upotrebljava na način „koji ugrožava čast ili ugled autora”, po riječima upotrijebljenim u međunarodnom pravu u Bernskoj konvenciji.

Ova prava su izrazito ograničena u zakonodavstvu Ujedinjenog Kraljevstva i Irske: pogledajte ispod.

9. „Iznimka” od autorskih prava je način uporabe koji uključuje autorovo djelo bez njegova dopuštenja. Iako se pravne pojedinosti razlikuju od države do države, bilo tko može, na primjer, uporabiti razumnu količinu izvotka iz teksta novinske priče u svrhu izvještavanja o novostima. Profesionalna etika nalaže da bi osoba koja koristi izvadak trebala priznati autora onog što citira; u mnogim državama zakon ističe da to i mora. Drugi primjer „iznimke” koji je koristan za novinare je „sporedna uporaba”. Tako, na primjer, općenito nije problem prilikom izvještavanja uporabiti fotografiju koja u pozadini sadržava sliku ili zgradu. Međutim, jest problem ako na primjer netko izradi i prodaje majicu s tom fotografijom, bez dobivanja i plaćanja dopuštenja i fotografu i umjetniku.

Uvijek je dozvoljeno novim riječima pisati činjenice u novinskoj priči. Ponavljamo, autorska prava štite novinarev „izričaj”, a ne činjenice i ideje koje su iskazane.

10. Posvuda u Europi, autorska prava i copyright traju dok ne istekne 70 godina od autorove smrti. Nakon tog razdoblja, svatko može slobodno umnažati njegova djela.

Ugovori su ključ

Važna stavka u tome da novinari budu pravedno plaćeni za uporabu i ponovnu uporabu njihovih djela je ugovor koji potpisuju s izdavačem ili radiodifuzijskom kućom. Gotovo uvijek, novinar je u slabijoj pregovaračkoj poziciji.

EFJ se bori za uvođenje propisa kojima bi se zaustavilo nametanje nepravednih ugovora. Zanimljivo rješenje, iako svakako ne i savršeno, postignuto je u Njemačkoj – pogledajte ispod.

*Za više detalja o zakonima u svakoj pojedinoj europskoj državi, pogledajte EFJ-ovu publikaciju *The Right Thing – an Authors' rights handbook for journalists*, dostupnu za preuzimanje na engleskom i francuskom jeziku s poveznice bit.ly/RightsHandbook*

Studije slučaja

Ovdje donosimo neke primjere o načinima na koje novinarski sindikati trenutačno podupiru svoje članove.

VODIČ ZA NAKNADE SLOBODNIM NOVINARIMA

Londonski ogranak slobodnih novinara sindikata National Union of Journalists (NUJ UK & Ireland) nudi savjetovanja o prihvatljivim iznosima naknada, uvjetima ugovora i mnogim drugim temama na www.londonfreelance.org/feesguide.

Ovi su savjeti dostupni podjednako i članovima i onima koji nisu članovi, nastavno na teoriju da je jedna od glavnih sila koja naginje snižavanju finansijskih naknada isplaćenih profesionalnim slobodnim novinarima postojanje velikog broja amatera koji bi se i sami za sebe zalagali za pravedne naknade kada bi uopće znali koliko one iznose.

Gotovo svaka druga organizacija autora i izvođača u Ujedinjenom Kraljevstvu bila je upozorena od strane agencije za zaštitu tržišnog natjecanja, koja smatra da je preporučivanje iznosa naknada nezakonito. Nekoliko organizacija moralo je obustaviti usluge koje su nudili svojim članovima.

Ključna značajka NUJ-evog *Vodiča za naknade slobodnim novinarima* je da su naknade predložene kao pravedne zasnovane na anketi, koja je podjednako otvorena i za one koji nisu članovi sindikata. Rezultati ankete u cijelosti su objavljeni na www.londonfreelance.org/rates – što osigurava da ona odražava uvjete otvorenog tržišta.

NUJ također organizira novinare u Republici Irskoj, gdje je bio primoran ugasiti *Irski vodič za naknade slobodnim novinarima* nakon što je irska agencija za zaštitu tržišnog natjecanja ustanovila da je sličan vodič, kojeg je producirao srodan sindikat SIPTU, prekršio pravila irskog zakona o tržišnom natjecanju. 20. siječnja 2016. godine, senatorica Ivana Bacik u irskom je parlamentu podnijela prijedlog novog Zakona o tržišnom natjecanju kako bi ispravila ovu nepravednu situaciju.

Za više detalja pogledajte www.londonfreelance.org/fl/1607prez3.html i 3. poglavlje priručnika.

1. Dobivanje naknade za rad
2. Dobivanje savjetovanja
3. Copyright
4. Novinarska iskaznica
5. Trening
6. Osiguranje
7. Dobivanje posla
8. Sloboda tiska
9. Međunarodna povezanost
10. Komuniciranje

KOALICIJSKE KAMPANJE

NEKI USPJESI INICIJATIVE URHEBERRECHT

Initiative Urheberrecht je kampanja u Njemačkoj za autorska prava koja ujedinjuje 40 organizacija koje zastupaju autore i izvođače.

Oba sindikata novinara, *Deutscher Journalisten-Verband* (DJV) i (dju) in ver.di, članovi su kampanje, zajedno s organizacijama redatelja, prevoditelja, glazbenika te drugim organizacijama: pogledajte www.urheber.info.

Kampanja je ostvari uspjeh u dobivanju zakona koji se suprotstavlja nepravednim ugovorima za autorska prava, nazvanog *Urhebervertragsrecht*, koji je donesen 2002. godine. Ovaj zakon pruža autorima i izvođačima, uključujući novinare, pravo na pravednu plaću – „pravednu naknadu za rad”. Utjecaj ovog zakona koji privlači najviše pažnje je **pravo na „neočekivane zarade” u slučaju kada se ispostavi da je komercijalna vrijednost nekog djela zapravo mnogo viša nego što je bila predviđena kada ga je autor prvi puta licencirao**.

Međutim, u svakodnevnom djelovanju, važnije je **pravo da se nepravedni ugovori ospore na sudu**. DJV i (dju) in ver.di su sudjelovali u brojnim slučajevima te dobili gotovo sve parnice. Ozbiljan je problem što novinari moraju pokrenuti slučajeve u svoje vlastito ime, a oni se, naravno, boje da će im izdavači ili radiodifuzijske kuće odbiti dati posao ako to učine. Nekoliko slučajeva u kojima je odnesena pobjeda pokrenuto je od strane novinara koji su bili pred umirovljenjem pa stoga nisu imali što za izgubiti.

Initiative Urheberrecht stoga se borila za novi zakon koji bi, između ostalog, omogućio sindikatima da sami pokreću slučajeve. Njemačko Savezno ministarstvo pravosuđa i zaštite potrošača donijelo je predloženi zakon u listopadu 2015. godine. No, nakon snažnog lobiranja od strane izdavača i radiodifuzijskih kuća, učinkovitost ovog zakona smanjena je u proljeće 2016. godine.

Na primjer, novinari su bili izuzeti iz prijedloga da se autorima i izvođačima da pravo pristupa informaciji kako su njihova djela upotrebljena i nanovo upotrebljena (iako se ovo pitanje ponovno pokrenulo s nacrtom direktive Europske unije, objavljenim u rujnu 2016.). *Initiative Urheberrecht* osudila je manje efektivan nacrt i nastavlja se boriti i lobirati za snažniji zakon koji jamči pravedne ugovore.

Urhebervertragsrecht iz 2002. godine također potiče kolektivno pregovaranje o „zajedničkim standardima za isplatu naknada”. Trebalo je sve do 2010. godine kako bi se postigao sporazum s novinskim izdavačima, a trebat će još više sudskih parnica kako bi se natjeralo novine da zapravo isplate dogovorene naknade. Razgovori sa sindikatom izdavača časopisa se nastavljaju, ali vrlo polako.

Initiative Urheberrecht je dobar primjer principa o kojem se raspravljalo na EFJ-ovom seminaru o autorskim pravima 2015. godine: provođenje kampanja ne sastoji se (samo) od objavljivanja izjava o stajalištu ili čak izrade nacrtu novih zakona. Vjerojatno je **najvažniji dio provođenja kampanje stvaranje vijesti**. Iako su glavni tajnici sindikata važni, novinama je lako ignorirati ih. Izjava nacionalnog blaga, kao što je Günter Grass, jest vijest.

INFORMACIJE ZA ČLANOVE SINDIKATA U UJEDINJENOM KRALJEVSTVU

NUJ u Ujedinjenom Kraljevstvu i Irskoj periodično svim svojim članovima - slobodnim novinarima šalje vodič sa svime što moraju znati na svakodnevnoj osnovi o svojim autorskim pravima - na jednoj stranici A4 formata:

www.londonfreelance.org/c-basics.html

Druga strana objašnjava sve o citiranju ili „dizanju“, tuđeg izvještavanja:

www.londonfreelance.org/lifting.html

Uz potporu britanskog društva za ubiranje naknada za pisce Authors' Licensing and Collecting Society (www.alcs.co.uk), NUJ producira i sveobuhvatniji vodič za sve svoje članove u Ujedinjenom Kraljevstvu, u obliku e-knjige.

Vodič naširoko objašnjava prava novinara i pomoć koju im sindikat može pružiti, uključujući studije slučaja članova koji su bili kompenzirani za neovlašteno korištenje njihovih radova. Kao odgovor na kampanju vođenu od strane NUJ-a, vlada Ujedinjenog Kraljevstva 2012. godine osniva poseban sud za sporove male vrijednosti vezane za autorska prava. Taj sud se pokazuje vrlo korisnim za mnoge članove NUJ-a. Pojedini član slučaj pred sud donosi u vlastito ime, a NUJ može pomoći članovima pripremiti slučaj u odgovarajućoj formi kako bi imali veće šanse dobiti postupak protiv prekršitelja.

Naravno, e-knjiga novinarima ukazuje i na povlastice učlanjivanja u društvo za ubiranje naknada kako bi dobili svoj udio novca od knjižnica i press clipping agencija za umnažanje članaka iz novina i časopisa.

Također, e-knjiga ima zadaću objasniti da u Ujedinjenom Kraljevstvu i Irskoj novinari nemaju prava ni na radove koji se pojavljuju u novinama i časopisima, niti na radove koji izvještavaju o aktualnim zbivanjima bilo gdje u svijetu. U tim državama izdavači mogu tražiti da se novinar odrekne moralnih autorskih prava, možda za slučaj da se zakon promijeni nakon nekog vremena. Novinari u tim državama stoga moraju imati na umu da svejedno *posjeduju* sve što proizvedu kao slobodni novinari, čak i ako nemaju moralna autorska prava. To jest, ona su odvojena od ekonomskih prava.

NUJ snažno tvrdi da su moralna autorska prava, ako išta, značajnija za društvo i demokraciju kada se primjene na novinarstvo, nego na bilo koje drugo područje. NUJ još nije uspio promijeniti zakon u Ujedinjenom Kraljevstvu.

O EFJ-u

Europska federacija novinara (EFJ) je najveća organizacija novinara u Europi, koja zastupa 320 000 novinara iz 71 novinarske organizacije iz 43 različite države.

Borimo se za socijalna i profesionalna prava novinara koji rade u svim medijskim sektorima diljem Europe putem snažnih sindikata i udruženja.

Prepoznati smo od strane Europske unije, Vijeća Europe i Europske konfederacije sindikata kao predstavnički glas novinara u Europi.

www.europeanjournalists.org

**Prava i rad u novinarstvu:
izgradnja snažnijih sindikata u Europi**

Europska federacija novinara - listopad 2016.

